

Univerza v Ljubljani

Biotehniška fakulteta

Oddelek za agronomijo

STROKOVNE PODLAGE ZA RAZVOJ KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS V OBČINI ČRNOMELJ

LJUBLJANA, januar 2019

STROKOVNE PODLAGE ZA RAZVOJ KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS V OBČINI ČRNOMELJ

Zaključno poročilo projekta
(Št. pogodbe: 350-7/2018-6)

Naročnik projekta:

Občina Črnomelj
Trg svobode 3
8340 Črnomelj

Izvajalec projekta:

Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za agronomijo
Jamnikarjeva 101
1000 Ljubljana

Odgovorni vodja projekta:

dr. Anton Perpar, univ. dipl. inž. agr.

Sodelavci na projektu:

dr. Anton Perpar, univ. dipl. inž. agr.

dr. Andrej Udovč, univ. dipl. inž. agr.

Nosilec projekta:

dr. Anton Perpar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta

Dekan:

prof. dr. Emil Erjavec
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta

Podpis:

Podpis:

Žig:

VSEBINA

UVOD.....	4
PREGLED OBSTOJEČIH PROSTORSKIH DOKUMENTOV ZA OBMOČJE KS PETROVA VAS.....	5
RABA TAL NA OBMOČJU KS PETROVA VAS V PRETEKLOSTI IN DANES.....	9
ANALIZA NARAVNIH POGOJEV IN POTENCIALOV ZA RAZVOJ KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS.....	12
KMETIJE PO NASELJIH KS PETROVA VAS.....	16
KLJUČNE TEŽAVE KMETIJSTVA V KS PETROVA VAS.....	17
POTENCIALNE PRIHODNJE USMERITVE KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS.....	19
EKONOMIČNOST POSAMEZNIH KMETIJSKIH PROIZVODNIH USMERITEV.....	22
NOVE POTREBE KMETIJSTVA IN SPREMEMBE V PROSTORU.....	26
POVZETEK IN PRIPOROČILA.....	33
VIRI.....	35

I UVOD

Občina Črnomelj je v preteklih letih aktivno pripravljala Občinski prostorski načrt, v letu 2018 pa je bil sprejet tudi Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o občinskem prostorskem načrtu občine Črnomelj in nekateri drugi strateški dokumenti, ki nakazujejo vizijo razvoja občine v prihodnje.

Po izdelavi Občinskega prostorskega načrta je Občina Črnomelj pristopila še k podrobnejši analizi prostorskih razmer in potreb ter možnosti razvoja dejavnosti v prostoru na območju KS Petrova vas. V ta namen so bile izdelane tudi te strokovne osnove za razvoj kmetijstva, ki temeljijo na predhodno pripravljenih občinskih (Občinski prostorski načrt, Strokovne osnove za razvoj kmetijstva v okviru izdelave občinskega prostorskega načrta občine Črnomelj iz leta 2015, Strategija razvoja občine Črnomelj 2020-2025, Strategija razvoja turizma v Beli krajini) in nacionalnih strateških dokumentih (Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 - »Zagotovimo si hrano za jutri« za področje kmetijstva in Model prostorskega razvoja Slovenije 2050, ki je podlaga za nastajajočo novo Strategijo prostorskega razvoja Slovenije).

V sklopu priprav strokovnih osnov za razvoj kmetijstva na območju KS Petrova vas je bil opravljen tudi terenski ogled ter izvedena delavnica s kmeti in zainteresiranimi prebivalci območja, ugotovitve in predlogi prihodnjih usmeritev za kmetijstvo pa so bile predstavljene na javni predstavitvi vsem zainteresiranim. Pri izdelavi strokovnih osnov smo se, poleg strateških dokumentov in terenskega ogleda ter mnenj uporabnikov prostora in lastnikov kmetijskih zemljišč, poslužili tudi kartografskega gradiva iz preteklosti in sedanjosti, razpoložljivih letalskih posnetkov terena ter različnih baz prostorskih in statističnih podatkov.

V dokumentu je analizirana nekdanja in sedanja raba prostora KS Petrova vas, stanje kmetijstva vključno s problemi in potenciali, nakazane so potencialno možne prihodnje usmeritve razvoja kmetijstva, na nekaj primerih predstavljena ekonomičnost določenih vrst kmetijske pridelave ter opredeljene možnosti oz. potrebne aktivnosti za spremembo rabe zemljišč na območju Cerja iz danes pretežno gozdne zopet nazaj v kmetijsko rabo. Ker morajo kmetije danes slediti sodobnim tehnološkim in ekonomskim zahtevam ter konkurenci, če želijo s svojo dejavnostjo obstati, so v dokumentu nakazane tudi možnosti in pogoji rabe tega potencialno ponovno aktiviranega kmetijskega prostora za kmetijsko dejavnost ter za gradnjo potrebnih kmetijskih gospodarskih objektov za potrebe sodobnega kmetovanja (hlevi, strojne lope, rastlinjaki, zavetišča za pašne živali).

Kljub temu, da se pričujoči dokument nanaša na razvoj kmetijstva pa priporočamo, da se k razvoju območja KS Petrova vas pristopa celostno. Razvoj kmetijstva naj se poveže tudi z drugimi dejavnostmi v prostoru ter s pripravo projektov lokalnega razvoja (npr. projekti CLLD-LEADER, Interreg ipd.), ki bodo omogočali boljšo izrabo lokalnih potencialov, izboljšali funkcionalnost naselij in drugih prostorskih ureditev in hkrati omogočali učinkovitejšo izrabo podpornih ukrepov in finančnih spodbud ter različnih razvojnih politik na lokalni, nacionalni in evropski ravni.

2 PREGLED OBSTOJEČIH PROSTORSKIH DOKUMENTOV ZA OBMOČJE KS PETROVA VAS

2.1 OBČINSKI PROSTORSKI NAČRT OBČINE ČRNOMELJ (OPN)

Strateški del OPN določa izhodišča in cilje ter zasnovo prostorskega razvoja občine, usmeritve za razvoj poselitve in za celovito prenovu, usmeritve za razvoj v krajini, za določitev namenske rabe zemljišč in PIP ter zasnovu GJI lokalnega pomena, območja naselij, vključno z območji razpršene gradnje, ki so z njimi prostorsko povezana, ter območja razpršene poselitve.

Pri tem opredeli ključna izhodišča, vizijo, cilje ter zasnovo prostorskega razvoja občine Črnomelj. V zasnovi prostorskega razvoja so v 14. členu opredeljene tudi naslednje usmeritve za razvoj dejavnosti v krajini:

(1) Površine za razvoj kmetijstva in gozdarstva se ohranjajo, na območjih zaraščanja kmetijskih površin se spodbuja ponovna kmetijska raba tal. Intenzivnost kmetijske obdelave je različna in prilagojena pridelovalnemu potencialu posameznih območij in omejitvenim dejavnikom, ki izhajajo iz ciljev ohranjanja narave, kulturne dediščine, vodnih virov, prepoznavnosti prostora in zdravega bivalnega okolja.

(2) Intenzivnejša kmetijska raba se izvaja predvsem na ravninskih predelih občine, izven območij Natura 2000. Na drugih območjih je v ospredju ohranjanje kulturne krajine oziroma prepoznavnosti, ohranjanje poseljenosti, razvoj turizma in rekreacije in drugih pristočnih dejavnosti. Zaraščanje kmetijskih zemljišč se ustavlja s spodbujanjem kmetovanja zlasti na območjih vrednejše tradicionalne kulturne krajine, po potrebi pa tudi z uvajanjem agrarnih operacij za izboljšanje možnosti za obdelavo tal.

(3) Gozdovi se ohranjajo kot naravni vir in naravno bogastvo, zagotavlja se sonaravno gospodarjenje z gozdovi, s čimer se ob nadaljnjem gospodarskem izkoriščanju gozda uresničujejo tudi cilji ohranjanja narave in rekreacije v naravnem okolju. Na območju Črnomlja se primestni gozdovi urejajo kot integralni deli zelenega sistema mesta.

(4) Izkoriščanje mineralnih surovin se usmerja na obstoječe površinske kope, predvsem Suhor pri Vinici in Hrast pri Vinici, kjer se izvaja sanacija sočasno s pridobivanjem in zagotovi končno sanacijo pridobivalnih območij na podlagi sanacijskih načrtov in programov ter s spremljanjem izvajanja sanacijskih ukrepov, bodisi z spodbujanjem naravne sukcesije, bodisi z novo, ustrežnejšo namembnostjo.

(5) V obvodnem prostoru Kolpe in njenih pritokov se upoštevajo načela varstva voda, vodnega režima in ohranjajo retenzijske površine.

(6) Ohranjanje narave se zagotavlja s celovitim prostorskim načrtovanjem, v katerem so območja in enote ohranjanja narave upoštevane kot razvojni potencial in kot prvina varstva. Ohranjanje narave se zagotavlja predvsem na zavarovanih območjih, predlaganih širše zavarovanih območjih, na območjih naravnih vrednot in oblikovanih naravnih vrednotah, na območjih pričakovanih naravnih vrednot, na območjih prednostnih habitatnih tipov, na ekološko pomembnih območjih in na posebnih varstvenih območjih, vključenih v omrežje Natura 2000. Varujejo se območja biotske raznovrstnosti v krajini in ohranja se narava tudi na preostalih območjih občine, kar se zagotavlja z umeščanjem ureditev in objektov v prostor na podlagi strokovnih prostorskih preveritev in ugotovljene ranljivosti narave ter z izborom tehnologij, ki povzročajo kar najmanj zmanjševanja naravnih kakovosti. Upoštevajo se načela in cilji, ki jih določajo pristojne službe za varstvo narave.

(7) Varstvo kulturne dediščine se zagotavlja s celovitim prostorskim načrtovanjem, v katerem se kulturna dediščina uveljavlja kot dejavnik vzdržnega prostorskega razvoja, ki vključuje štiri vidike vzdržnosti: ekonomska, socialna, okoljska in kulturna. Območja in objekti kulturne dediščine so upoštevani kot vir blaginje in priložnosti za razvoj in kot prvina varstva. Razvoj se usmerja tako, da niso povzročena razvrednotenja dediščine in da je zagotovljena prednostna sanacija že razvrednotenih območij in objektov. Upoštevajo se načela in cilji, ki jih določajo pristojne službe za varstvo kulturne dediščine.

(8) Varstvo okolja se zagotavlja s celovitim prostorskim načrtovanjem, v katerem bosta upoštevani ranljivost okolja za umeščanje in razvoj posameznih dejavnosti in rab prostora ter združljivost različnih rab in dejavnosti v prostoru. V skladu z načeli trajnostnega razvoja se zagotavljajo zdravo bivalno okolje, varstvo narave in varstvo naravnih virov. Prostorski razvoj se usmerja tako, da je stanje bivalnega okolja neproblematično, da so sanirana razvrednotenja prostora, da se zagotavlja policentrični sistem poselitve in pripadajoče infrastrukture v okviru okoljskih zmogljivosti in ohranjanja kakovosti okolja in niso bistveno spremenjena obstoječa razmerja med gozdnimi, kmetijskimi in pozidanimi zemljišči.

(9) Na območjih, ogroženih zaradi poplav in erozije, se omejuje razvoj dejavnosti, ki bi lahko poslabšale razmere ali bi bile ogrožene zaradi nevarnosti naravnih nesreč, predvsem pa na poplavnih in erozijskih območjih z običajnimi protierozijskimi ukrepi. Pri načrtovanju novogradenj se upoštevajo tudi omejitve zaradi potresne varnosti.

(10) Usmeritve za razvoj dejavnosti v krajini so prikazane v strateškem delu kartografskega dela OPN na listu št. VI.

O varstvu tal in kmetijskih zemljišč govori 92. člen, ki določa naslednje:

(1) Zagotavljajo se ukrepi za varovanje kmetijskih zemljišč in za oskrbo prebivalstva s kakovostno pridelano hrano.

(2) Na območjih kmetijskih zemljišč so dopustne le prostorske ureditve v skladu predpisi, ki urejajo področje kmetijstva, vse skladno z določili tega odloka. Pri načrtovanju prostorskih ureditev in posameznih posegov v prostor na kmetijskih zemljiščih je treba v čim večji meri zagotoviti, da ti ne bodo dodatno obremenjevali okolja in poslabšali stanja kmetijskih zemljišč, da ne bodo ovirali kmetijske dejavnosti na sosednjih kmetijskih zemljiščih in dostopa do njih, in da ne bodo uničili ali poškodovali obstoječe kmetijske proizvodne infrastrukture, kot so melioracijski jarki in namakalni sistemi, poljske prometnice.

(3) V čim večji meri se ohranjajo strnjeni kompleksi kmetijskih zemljišč. Dopustni posegi na kmetijska zemljišča se izvajajo tako, da v najmanjši možni meri negativno vplivajo na sosednja kmetijska zemljišča. Del trajno izgubljenih kmetijskih površin se zagotovi znotraj območja občine predvsem na površinah v zaraščanju.

(4) Posegi na kmetijska zemljišča, kot so trajna zasedba, uničenje ali poškodbe tal, praviloma niso dopustni oz. se lahko izvedejo samo v primeru če ni drugih tehničnih možnosti. V takem primeru je treba morebitno poškodovane površine kmetijskih zemljišč, takoj po končani gradnji sanirati oziroma rekultivirati. Med urejanjem območja je obvezno zagotoviti neoviran dostop do sosednjih kmetijskih zemljišč.

(5) Z namenom izboljšanja kmetijskih zemljišč oziroma izboljšanja pogojev obdelave je na območjih kmetijskih zemljišč dopustno izvajati agrarne operacije, s katerimi se spreminja prostor (komasacije, melioracije ipd.), pri čemer se smiselno upoštevajo krajinske značilnosti območja in določila tega odloka. Agrarne operacije morajo biti izvedene v skladu s pogoji pristojnih nosilcev urejanja prostora in na okolju prijazen način tako, da se med kmetijskimi zemljišči ohranjajo, nadomeščajo in na novo vzpostavljajo žive meje, gozdni otoki, vodna telesa.

(6) Spodbujajo se ekološko kmetovanje, integrirana pridelava, izboljševanje in raba zaraščajočih kmetijskih površin na način, ki zagotavlja varstvo naravnih vrednot in ohranjanje biotske raznovrstnosti.

(7) Na območju poselitve se zagotavlja primeren delež zelenih površin, namenjenih za vrtničkarstvo, šport in rekreacijo in spodbujanje zdravega življenjskega sloga bivanja na prostem.

(8) Pri gradnji objektov se zgornji, rodovitni sloj tal odstrani in odlaga ločeno od nerodovitnih tal ter ga uporabi za rekultivacije, zunanje ureditve ali izboljšanje drugih kmetijskih zemljišč.

(9) Pri poseganju v tla na območju vodotokov in na razgaljenih površinah je po koncu del potrebno izvesti sanacijska in zasaditvena dela, da se preprečijo erozijski pojavi.

(10) Pri uporabi in skladiščenju nevarnih snovi se dela izvedejo na način, ki onemogoča izliv v okolico.

2.2 STRATEGIJA RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ 2018-2025

V strategiji je kot osrednji cilj izpostavljena visoka kakovost bivanja v občini, ki naj bi jo dosegali z:

- inovativnim in konkurenčnim gospodarstvom, usmerjenim v razvoj, povezovanje in zviševanje dodane vrednosti z upoštevanjem občutljivega kraškega okolja,
- kakovostno prometno infrastrukturo, dobro prometno varnostjo in trajnostno mobilnostjo,
- **sonaravno usmerjenim kmetijstvom in gozdarstvom s povišano stopnjo samooskrbe,**
- visoko kakovostjo življenja z dobro ponudbo javnih storitev, visoko stopnjo vključenosti in medsebojne povezanosti,
- čistim in urejenim okoljem,
- ter urejeno komunalno in energetska infrastrukturo ter dobro telekomunikacijsko pokritostjo.

V strategiji so opredeljene tudi težave, s katerimi se srečuje kmetijstvo. To so predvsem **pomanjkanje povezovanja pridelovalcev, premalo skupnega nastopa na trgu ter promocije in trženja lokalnih proizvodov.** Na območju so še **slabo izkoriščene možnosti ekološke pridelave, možnosti namakanja in alternativnih metod pridelovanja.** Posledično zavira razvoj kmetij tudi počasnost postopkov in **ovire v zvezi z umeščanjem sodobnih kmetijskih objektov v prostor.** Strategija za izboljšanje stanja na področju kmetijstva predvideva:

- spodbujanje **dokvalifikacije prebivalcev na podeželju** in s tem ustvarjanje razmer za nove gospodarske dejavnosti (npr. turizem) ali za dopolnilne dejavnosti na kmetijah zaradi nizke izobrazbene ravni,
- **ohranjanje kulturnega izročila in dediščine in njuno vključevanje v turistično ponudbo,** kljub modernizaciji in razvoju (npr. tradicionalne obrti na območju),
- pripravo strokovnih podlag za revitalizacijo vaških jeder in kulturne krajine ter informacijske baze za upravljanje z zemljišči, ki bo omogočala **aktivnejšo zemljiško politiko** (združevanje zemljišč, zakup zemljišč ipd.) in za upravljanje s proizvodnimi presežki na območju občine,
- **organizacijo odkupa in skupnega nastopa na trgu,** vzpostavitev evidence pridelovalcev s tržnimi viški, uveljavitev lokalne ali tudi regionalne blagovne znamke izdelkov z usmeritvijo prvenstveno v kvaliteto pred količino, izboljšanje obstoječih tržnih poti,
- **preverjanje možnosti namakanja in postavitve rastlinjakov, ki bi se lahko tudi ogrevali** (mogoče tudi s toplo vodo iz tal) ter pridelovanje jagodičevja kot alternativne in povpraševane vrste sadja,
- na področju gozdarstva **sonaravno gospodarjenje z gozdom,** ki vključuje tako nego in pomlajevanje, kot tudi gospodarsko izkoriščanje lesa kot obnovljivega naravnega vira in dejavnosti, ki so s tem povezane.

2.3 STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA V BELI KRAJINI 2018-2022

Strategija razvoja turizma v destinaciji Bela krajina 2018-2022 predvideva do leta 2022 doseg naslednjih ciljev:

- znižanje sezonskosti obiska,
- podaljšanje povprečne dobe bivanja,
- povečanje zanimanja lokalnega prebivalstva za zaposlitve v turizmu,
- razvoj integralnih turističnih produktov za zahtevne goste,
- privabljanje gostov v višjo kupno močjo.

Razpoložljivo turistično ponudbo predstavljajo: naravne vrednote, kulturna dediščina, nastanitve, kulinarika, športna infrastruktura, kongresna infrastruktura, turistične poti, prireditve in turistični produkti. **Povezava turizma s kmetijstvom** lahko na vseh segmentih obogati ponudbo in sinergično deluje na obe področji. **Kmetijstvo lahko ponudi širok spekter lokalno pridelanih kmetijskih proizvodov ali značilnih tradicionalnih izdelkov domače obrti in kulinaričnih dobrot s kmetij, kmetije usmerjene v turistično dejavnost pa gostom lahko nudijo vse zgoraj navedene elemente turistične ponudbe.**

Vizija turističnega razvoja Bele krajine 2022+ je sicer vezana na vizijo turističnega razvoja Slovenije 2021 in temelji na treh elementih prepoznavnosti Bele krajine: **zahtevnem gostu, ki išče in ceni butična in avtentična doživetja v neokrnjeni naravi.**

Krovna vsebina turističnih produktov Bele krajine je v strategiji opredeljena v odnosu, ki ga opredeljuje **NARAVA** in osmisli **KULTURA**. V vseh predvidenih turističnih produktih se oba elementa prepletata, drug drugega vedno znova dopolnjujeta in osmišljata ter s tem turistični ponudbi Bele krajine dajeta njeno specifikko. Analiza osrednjih naravnih vrednot z vidika privlačnosti za razvoj turistične ponudbe je kot navaja strategija pokazala, da se Bela krajina ponaša s številnimi naravnimi znamenitostmi, kar tremi zavarovanimi območji in vključenostjo v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij Natura 2000. Naravovarstvenim območjem je skupna visoka stopnja naravne ohranjenosti ter velika habitatska pestrost.

Posebno turistično vrednost Beli krajini daje vodnatost, ki se odlikava predvsem v reki Kolpi in Lahinji. Tekoča čista voda omogoča razvoj športnih aktivnosti, ki so v primerjavi z aktivnostmi na divjih vodah manj zahtevne. Prav prisotnost vode močno vpliva tudi na splošno doživetje destinacije, saj povečuje njeno estetsko vrednost, ji daje občutek svežine, čarobnosti in miru. Voda v povezavi z drugimi edinstvenimi pojavi, kot so steljniki, Beli krajini daje poseben in neponovljiv značaj ter ustvarja pogoje za vračanje v naravo, v kateri si obiskovalec lahko oddahne in sprosti. Gričevnata pokrajina pa obiskovalcem nudi priložnosti za manj zahtevne športne aktivnosti.

Analiza kulturne dediščine v strategiji kaže, da edinstveno kulturno izročilo Bele krajine izhaja iz raznovrstnosti etničnih skupin, ki so tradicionalno živele in pustile pečat na tem območju. Do danes so se ohranili izvorna glasba, plesi, oblačilna kultura in rokodelska dejavnost, ki imajo velik potencial za vključevanje v inovativne in trajnostne turistične produkte in znamke.

Doživetja, ki naj bi temeljila na naravi in kulturi, strategija opredeljuje skozi tri produktne stebre: **občutenje narave, aktivno odkrivanje in avtentična doživetja**. Namen produktnih stebrov je vzpostavitev jasne produktne organiziranosti, na kateri bo slonel razvoj konkretnih turističnih produktov, ponudbe in infrastrukture. Za vsak produktni steber je v strategiji opredeljen tudi po en nosilni produkt, s katerim naj bi nagovarjali nišne ciljne skupine in na njem gradili marketinško strategijo ter podporne produkte. Kmetijstvo in njegovi proizvodi, v povezavi z dediščino in tradicijo, lahko tu igrajo pomembno vlogo.

3 RABA TAL NA OBMOČJU KS PETROVA VAS V PRETEKLOSTI IN DANES

Rabo tal v preteklosti pa vse do danes smo ugotavljali na podlagi kartografskega in slikovnega gradiva različnih obdobij. Najstarejši vir rabe obravnavanega prostora predstavljajo karte iz **Franciscejskega katastra za Kranjsko**, ki je nastajal oziroma bil dopolnjevan v obdobju 1823 do 1869. Danes so karte, ki jih hrani Arhiv Slovenije, digitalizirane. Območje k.o. Petrova vas je bilo v času izdelave katastra uvrščeno v Novomeško kresijo (signatura SI AS 176/N/N192), karte pa so bile izrisane v letu 1824.

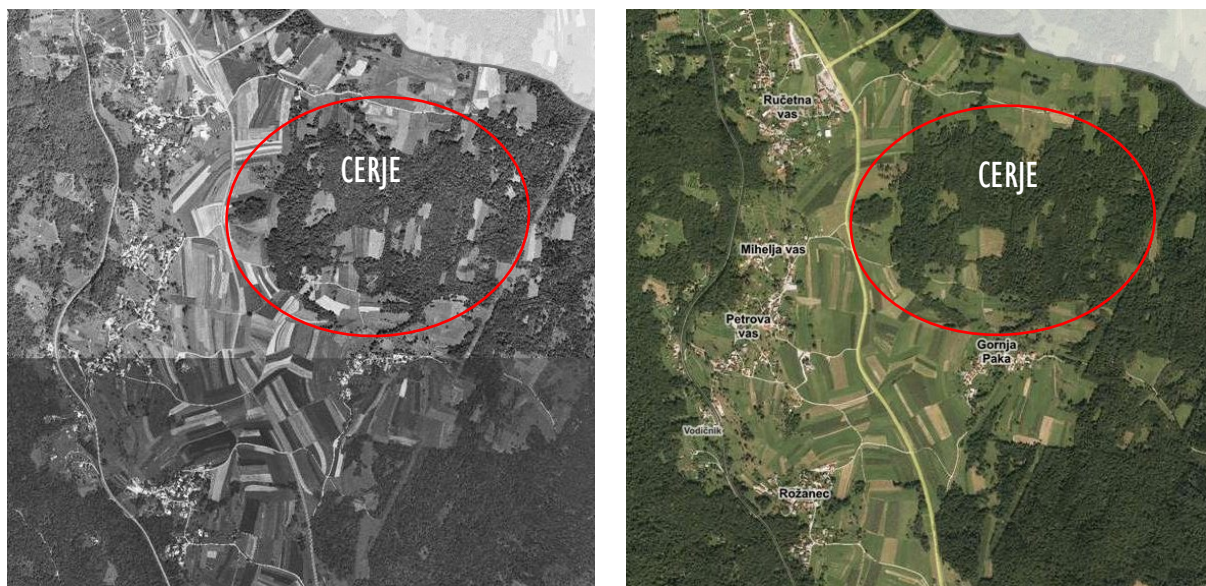
Slika 1: Raba tal v k.o. Petrova vas po Franciscejskem katastru iz leta 1824

(Vir: <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=229079>, julij 2018)

Na podlagi kartografskega prikaza ugotavljamo, da je bilo na začetku 19. stoletja na obravnavanem območju **precej več zemljišč v kmetijski rabi kot danes**, oziroma precej manjša zaraščenost zemljišč z gozdom. Posledično so bila tudi naselja in sama krajina bolj odprti v prostoru. Še posebej lahko to rečemo za območje Cerja, ki je danes, razen redkih parcel, poraščeno z gozdnim drevjem.

Naslednje dostopno slikovno gradivo, na podlagi katerega lahko ugotavljamo rabo tal obravnavanega območja, so letalski posnetki terena, ki so bili posneti od leta 1994 dalje (slika 2). V vmesnem času (170 let) se je krajinska slika območja precej spremenila, najbolj izrazito prav na območju Cerja, ki se je v tem času močno zaraslo in dejansko spremenilo v strnjen gozd. Kaj je glavni razlog za to lahko le predvidevamo, verjetno pa je vzrokov več: od naravnih pogojev in zakraselosti območja,

kar je zaradi plitkih tal povzročalo težave pri vse bolj mehanizirani obdelavi, povečevale so se možnosti zaposlovanja v razvijajoči se industriji in drugih panogah, vzrok je verjetno tudi v izseljevanju v tujino in posledično težav v zvezi z nerešenim lastništvom oz. vse večjo razdrobljenostjo zemljišč, kot posledico dedovanja vseh potomcev enega lastnika. V kmetijskih rabi so kot kaže ostala boljša kmetijska zemljišča ob naseljih in glavni prometni cesti. Primerjava z zadnjimi letalskimi posnetki v zadnjih 25-tih letih ne kaže izrazitih sprememb, nekaj zemljišč na območju Cerja pa se je še dodatno zaraslo.

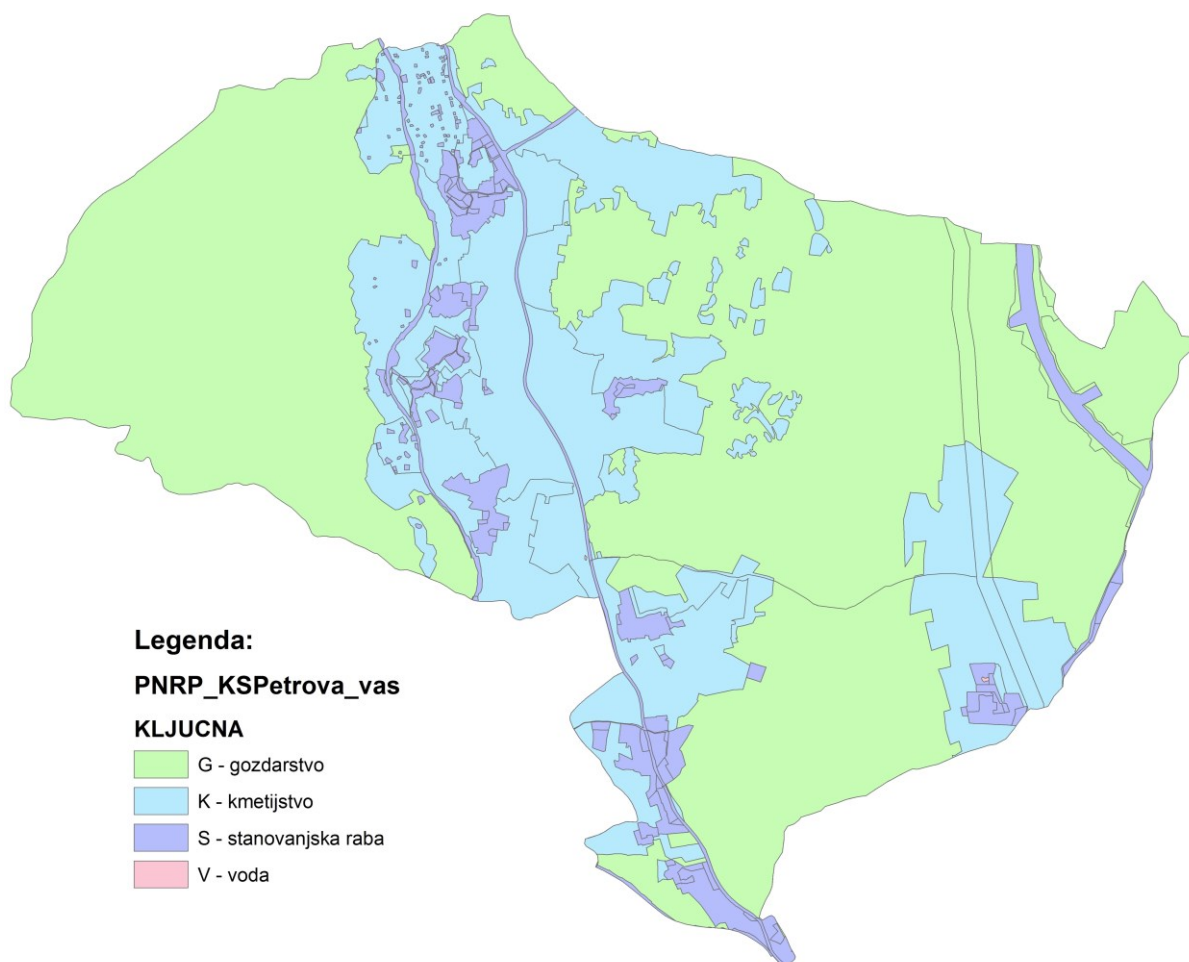

Slika 2: Letalski posnetek območja KS Petrova vas med 1994 in 2005 (levo) ter 2014 in 2017 (desno)

Glede na preteklo rabo prostora in čedalje večji delež gozda na prostoru KS Petrova vas bi bilo smiselno zaraščene površine, predvsem na območju Cerja, zopet povrniti v kmetijsko rabo, saj za to obstaja več razlogov:

- dokazi o kmetijski rabi tega prostora v preteklosti,
- vse večja zaraščenost krajine, ne le na območju KS Petrova vas, temveč na celotnem ozemlju Bele krajine ter s tem izguba njene atraktivnosti, po drugi strani pa tudi vse večja škoda zaradi divjadi, ki lahko po gozdu dostopa skoraj do samih naselij in obdelanih površin,
- načelno nenasprotovanje ponovni kmetijski rabi s strani gozdarjev in naravovarstvenikov,
- izraženemu interesu obstoječih aktivnih mladih kmetov na območju, ki na omenjenem območju vidijo potencial za razvoj kmetijske proizvodnje, zaradi utesnjenosti vasi pa tudi možnost za gradnjo gospodarskih poslopij in strojnih lop za potrebe svoje kmetijske dejavnosti,
- razvojnih strategij, ki želijo na območju večjo lokalno preskrbo s hrano, vključevanjem v turistično ponudbo, izrabo naravne in kulturne dediščine v turistične namene ipd. (npr. Strategija razvoj občine Črnomelj, Strategija razvoja turizma v Beli krajini).

Na podlagi dejanskega stanja rabe tal je v prostorskih dokumentih občine Črnomelj opredeljena tudi planska raba tal na območju občine, ki pa jo je mogoče tudi spremeniti glede na nova dejstva in potrebe oziroma izražene interese lastnikov zemljišč. Sedanjno opredelitev namenske rabe prostora KS Petrova vas prikazujemo na sliki 3, delež posameznih opredeljenih planskih kategorij rabe pa v preglednici 1.

Slika 3: Namenska raba prostora v KS Petrova vas

Preglednica I: Površina in delež posamezne opredeljene planske rabe prostora v KS Petrova vas (Vir: OPN Občine Črnomelj)

Vrsta planske rabe	POVRŠINA			
	m ²	km ²	ha	delež (%)
G - gozd	33328514,34	33,32851	3332,85	83,53
K - kmetijstvo	4955304,48	4,955304	495,53	12,42
S - stanovanjska raba	1613789,54	1,61379	161,38	4,04
V - vode	789,01	0,000789	0,08	0,00
SKUPAJ	39898397,36	39,8984	3989,84	100

4 ANALIZA NARAVNIH POGOJEV IN POTENCIALOV ZA RAZVOJ KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS

4.1 TLA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS

Slika 4: Talni tipi na območju KS Petrova vas

Tla so omejen naravni vir ključnega pomena za pridelavo hrane za človeka in krme za živali. Naloga tal je oskrbovanje rastlin z vodo in hranili, delujejo tudi kot zadrževalci vode ter kot naravni filter za podtalnico in so življenjski prostor raznovrstnih organizmov in hkrati tudi vir surovin, kot so npr. glina, pesek, kamnine ipd. Razvoj tal je odvisen od geološke osnove (matične podlage), reliefa, klime, vodnih razmer, rastlin, živali, človeka in časa (Prus, 2000). Tla tako opravljajo bistvene ekološke funkcije, so temelj za človekovo dejavnost in obstoj ter element krajinske in naravne dediščine. Posegi človeka v prostor so pogosto povezani z uničevanjem tal, ki je veliko hitrejše od procesa njihovega naravnega obnavljanja (Tla Slovenije, 2015).

Najpogostejši matični podlagi v Sloveniji sta apnenec in dolomit. Globina tal se na apnencih in dolomitih hitro spreminja, talni tipi, ki jih najdemo na teh dveh matičnih podlagah, pa so litosol, rendzina, rjava pokarbovatna tla, terra rossa in izprana pokarbovatna tla (Stritar, 1990; cit. po Prus, 2000).

Na obravnavanem območju KS Petrova vas se pojavlja nekaj tipov tal predvsem na apnencu, ki so značilna za področje nizkega krasa Bele krajine. Po podatkih pedološke karte prevladuje delež distričnih rjavih tal, ki se razvijejo na nekarbonatnih, silikatnih substratih. Zanje je značilna nizka stopnja nasičenosti z bazičnimi kationi, nizek Ph (pogosto pod 5,5). Taka tla so pogosto poraščena z listnatimi gozdovi. Kmetijskih površin na takih tleh je razmeroma malo, z dolgotrajno kmetijsko rabo pa taka tla izgubijo distričen značaj. Od poljščin na distričnih rjavih tleh dobro uspevajo npr. krompir in rž, za pridelavo ostalih kmetijskih rastlin pa je tla potrebno redno apniti.

Rjava pokarbonatna tla, ki se pojavljajo na obravnavanem območju (del območja Cerja) so pogost tip tal na apnencih in dolomitih v Sloveniji. Tekstura teh tal je običajno ilovnata in težja, fizikalne in kemične lastnosti tal pa zelo dobre. Zaradi razgibanega kraškega terena je na takih tleh pogosto otežkočena izvedba večjih obdelovalnih površin, zato na njih najdemo pogosto tudi gozd. Obdelovalne površine na takih tleh so praviloma prilagojene terenu in so nepravilnih oblik. Globina talnega profila je neenakomerna in se menja na kratkih razdaljah. Za kmetijsko rabo je pogosta ovira tudi površinska skalovitost, ki pa jo je mogoče s sodobnimi agrotehničnimi ukrepi (strojno površinsko odstranjevanje kamenja) odpraviti. Rjava pokarbonatna tla se pogosto mozaično prepletajo z rendzino, kar velja tudi za obravnavano območje.

V splošnem so rendzine bolj gozdna rastišča. V primeru kmetijskih površin je to pretežno travinje, pogosto so značilne košenice (ekstenzivni travniki z običajno eno košnjo na leto), kjer zaradi plitvega profila poletna suša močno zmanjša rast trav. Obdelovalne površine so redke. Zaradi prisotnosti prostih karbonatov oz. aktivnega apna je pri nekaterih rastlinah možen pojav kloroze.

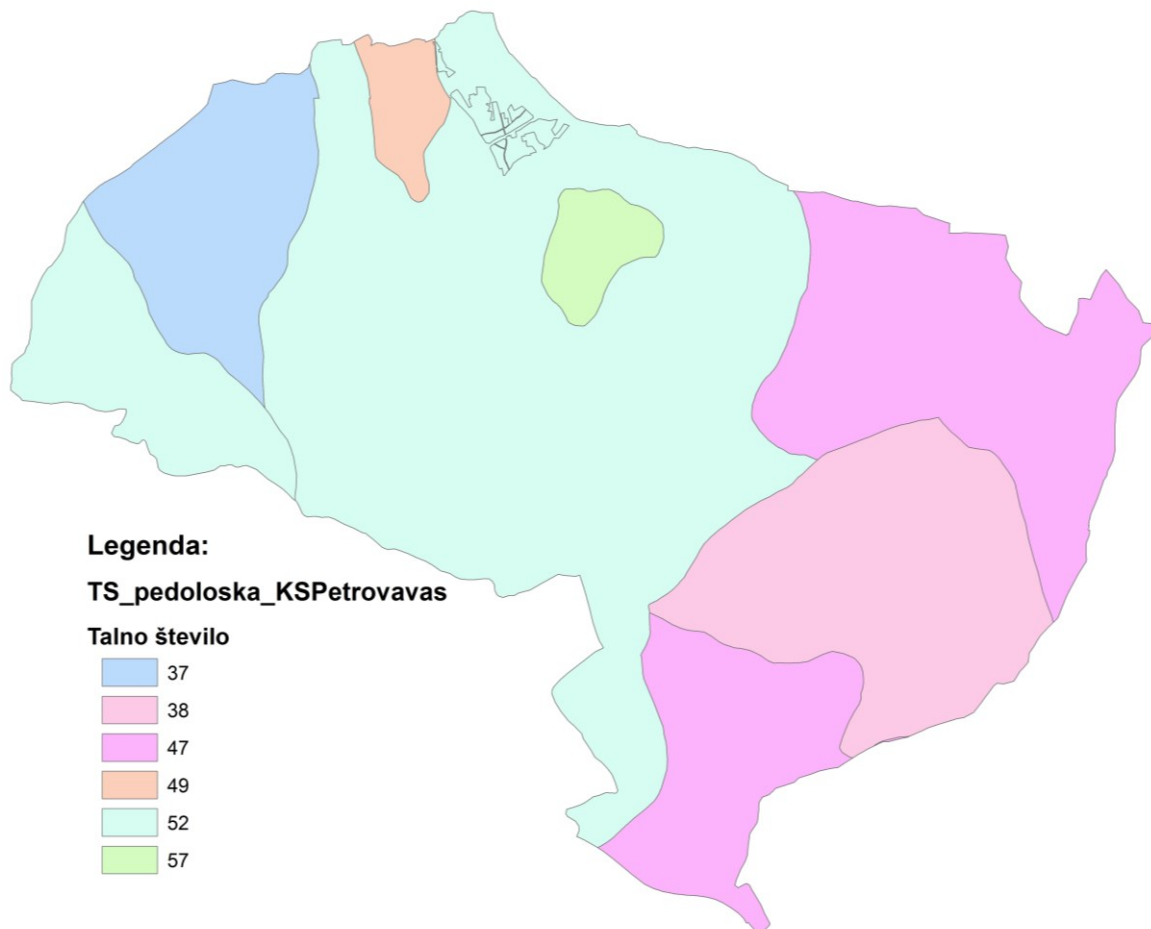
Izprana tla, značilna za stelnike na apnencu in dolomitu, so posebnost Bele krajine. V tem tipu steljnika izstopa breza (*Betula pendula*), v podrasti pa prav tako prevladuje orlova praprota. Možnosti kmetijske rabe tega tipa tal so zaradi nizke vsebnosti hranil in kisle reakcije majhne, kljub relativno ravnemu terenu in ustrezni globini tal. Tradicionalna raba teh tal je pretežno listnat gozd.

Evtrična, globoko oglejena obrečna tla se na obravnavanem območju pojavljajo v manjšem obsegu na vzhodnem delu KS Petrova vas.

4.1.1 Kakovost tal opredeljena na podlagi talnega števila

Talno število predstavlja minimalno oziroma maksimalno število točk, ki jih lahko doseže neko zemljišče na talnem tipu zajetem v pedokartografsko enoto karte 1:250 000 (Tla Slovenije, 2015). Pri pregledu dejavnikov, ki odločilno vplivajo na vrednotenje tal, se poleg geološke osnove in vodnih razmer upoštevajo naravne talne lastnosti, ki se v daljšem časovnem obdobju bistveno ne spreminjajo (Ruprecht, 1991; cit. po Tla Slovenije, 2015). V skupni oceni pridelovalnega potenciala sta ključna parametra tekstura tal in ocena razvojne stopnje tal. V oceni razvojne stopnje tal so zajete talne lastnosti, kot so globina tal, globina humusno-akumulativnega horizonta, prisotnost kambičnega horizonta, globina oglejenih horizontov zaradi morebitnega zastajanja vode. Pri ocenjevanju je potrebno upoštevati večje število diagnostičnih znamenj hkrati. Ista talna lastnost ima lahko v združbi drugih lastnosti tudi drugačen vpliv in s tem drugačno vrednost. Osnova vsem ocenam so vedno podatki reprezentativnega pedološkega profila (terenski opis, analitski podatki) pedosistematske enote kot osnovne kartografske enote. Le z izmerjenimi ali ocenjenimi vrednostmi talnih lastnosti za posamezni talni horizont kot so tekstura, vsota bazičnih kationov, pH, vsebnost organskega ogljika in organske snovi, debelina horizonta, skeletnost in podobno lahko določimo vse parametre, ki vplivajo na končno ocenitev izraženo s talnim številom. Talno število (TŠ) je relativno število, ki ga določimo s pomočjo tabelarične skale za vsako pedosistematsko enoto oziroma za vsako zemljišče na osnovi izmerjenih in ocenjenih talnih

lastnosti (Uradni list SRS 34, 1984). Njivska zemljišča se oceni s točkami od 7 do 100. Za zemljišča absolutnega travinja (zemljišče zaradi naravnih danosti ni primerno za njivsko rabo) je največje število točk 88. Talno število izkazuje pridelovalni potencial zemljišča, ki je sicer neodvisen od trenutne rabe. Z upoštevanjem ostalih podatkov o prostoru, kot so relief in ekspozicija, mikroklimatske razmere, (ne)onesnaženost itd., pa lahko zelo dobro ocenimo primernost za različne kmetijske rabe in z njo povezano stopnjo varstva kmetijskih zemljišč, kot to določa zakon o kmetijskih zemljiščih (bonitetne točke).

Slika 5: Kakovost tal opredeljena s talnim številom na območju KS Petrova vas

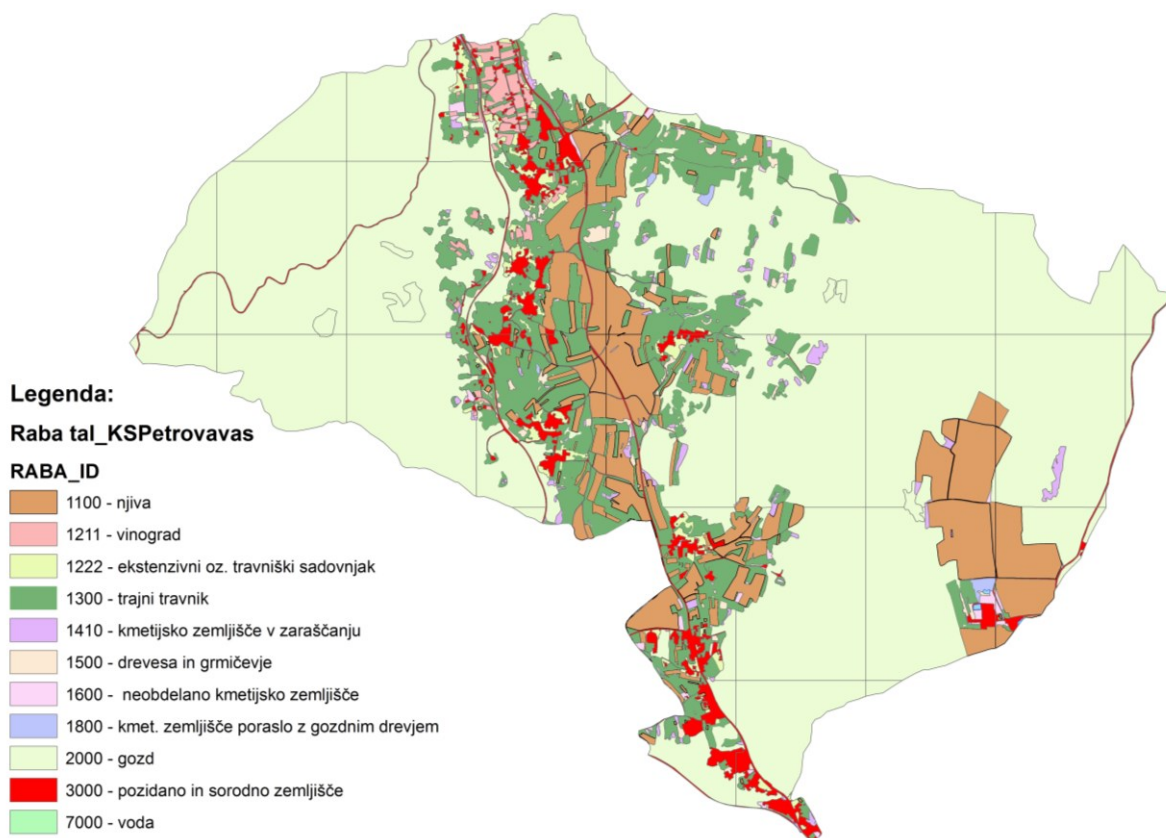
Kakovost tal za pretežni del območja KS Petrova vas je ocenjena s talnim številom 52, kar pomeni srednjo kakovost tal, navzgor z višjim talnim številom nekoliko odstopa del območja Cerja, kjer se nahajajo rjava pokarbonatna tla na mehkih kameninah, navzdol pa območje na izpranih rjavih pokarbonatnih tleh, ki se menjajo z rendzino, kjer je problematičen tudi strmejši relief. Nižje talno število dosega tudi območje luvisola na vzhodnem delu krajevne skupnosti.

4.1.2 Dejanska raba zemljišč

Kakovost tal se nenazadnje odraža tudi v dejanski rabi razpoložljivih zemljišč, ki jo v nadaljevanju prikazujemo na podlagi baze Raba tal Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki zemljišča v uporabi deli na različne kategorije, kot so prikazane na sliki 6. V strukturi dejanske rabe tal prevladuje gozd, ki pokriva nekaj nad 76 % vseh površin KS Petrova vas. Sledi delež trajnega travinja (dobrih 9 %) ter njiv (dobrih 8 %). Pozidana in sorodna zemljišča zavzemajo 3,4 % celotne površine krajevne skupnosti, ostali opredeljeni tipi tal pa obsegajo posamično manj kot odstotek površin KS Petrova vas.

Univerza v Ljubljani

Slika 6: Dejanska raba zemljišč na območju KS Petrova vas (Vir: podatkovna baza Raba tal, MKGP)

Preglednica 2: Raba tal v KS Petrova vas (Vir: podatkovna baza Raba tal, MKGP)

Raba ID	Vrsta rabe	POVRŠINA			
		m ²	km ²	ha	%
1100	njiva	1782625,32	1,782625	178,2625	8,06
1211	vinograd	121699,94	0,1217	12,16999	0,55
1222	ekstenzivni oz. travniški sadovnjak	182727,55	0,182728	18,27275	0,83
1300	trajni travnik	2031585,17	2,031585	203,1585	9,19
1410	kmetijsko zemljišče v zaraščanju	137696,74	0,137697	13,76967	0,62
1500	drevesa in grmičevje	123573,79	0,123574	12,35738	0,56
1600	neobdelano kmetijsko zemljišče	57617,58	0,057618	5,761758	0,26
1800	kmetijsko zemljišče poraslo z gozdnim drevjem	21630,55	0,021631	2,163055	0,10
2000	gozd	16892471,86	16,89247	1689,247	76,39
3000	pozidano in sorodno zemljišče	758252,56	0,758253	75,82526	3,43
7000	voda	3042,79	0,003043	0,304279	0,01
	SKUPAJ		22,11292	2211,292	100

5 KMETIJE PO NASELJIH V KS PETROVA VAS - PODATKI PO REGISTRU KMETIJSKIH GOSPODARSTEV

PETROVA VAS

- Skupaj 16 kmetijskih gospodarstev;
- 1 KMG z dopolnilno dejavnostjo (10 registriranih dejavnosti: izletniška kmetija, zakol živali in predelava mesa, storitve s kmetijsko in gozdno mehanizacijo, vzdrževanje zelenic, sečnja, prikaz del iz kmetijske dejavnosti in svetovanje);
- 1 KMG z dopolnilno dejavnostjo (5 registriranih dejavnosti: storitve s kmetijsko in gozdno mehanizacijo, vzdrževanje zelenic);
- Skupaj 190 GVŽ: 1 kmetija s 60 GVŽ, 1 kmetija s 55,4 GVŽ, 1 kmetija z 12,7 GVŽ, 1 z 12,4 GVŽ, ostale kmetije pod 10 GVŽ.

MIHELJA VAS

- Skupaj 10 kmetijskih gospodarstev;
- Skupaj 106 GVŽ: 1 kmetija s 83,8 GVŽ, vse ostale kmetije pod 10 GVŽ.

RUČETNA VAS

- Skupaj 18 kmetijskih gospodarstev;
- Skupaj 89 GVŽ: 1 kmetija s 14,6 GVŽ, 1 kmetija s 13,7 GVŽ, 1 kmetija s 13 GVŽ, še 3 kmetije z 12-13 GVŽ, vse ostale kmetije pod 10 GVŽ.

ROŽANEC

- Skupaj 13 kmetijskih gospodarstev;
- 1 KMG z dopolnilno dejavnostjo (9 registriranih dejavnosti: proizvodnja moke in drugih mlevskih izdelkov, peka kruha, potic, peciva in slaščic, proizvodnja rastlinskega olja, predelava zelišč, proizvodnja žganih pijač, prodaja na kmetiji in od vrat do vrat, prodaja na lokalnem trgu, prodaja na drobno po pošti prek interneta, prodaja trgovcem na drobno);
- Skupaj 146 GVŽ: 1 kmetija z 52,8 GVŽ, 1 kmetija z 20,7 GVŽ, 1 kmetija z 19,7 GVŽ, 2 kmetiji s po 13,6 GVŽ, ostale kmetije pod 10 GVŽ.

GORNJA PAKA

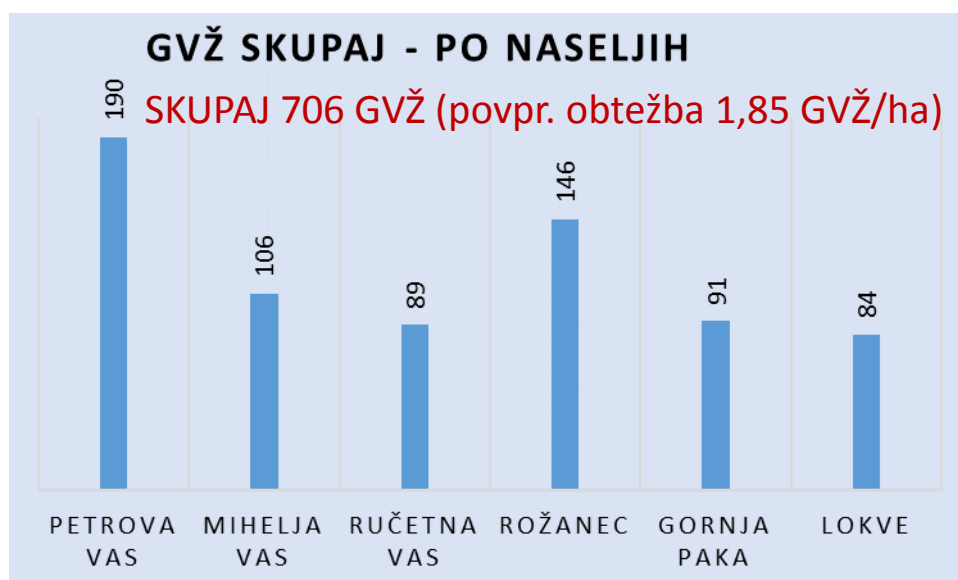
- Skupaj 4 kmetijska gospodarstva;
- Skupaj 91 GVŽ: 1 kmetija s 35,5 GVŽ, 1 kmetija z 21,1 GVŽ, 1 kmetija z 19,5 GVŽ in 1 kmetija z 14,9 GVŽ.

LOKVE

- Skupaj 23 kmetijskih gospodarstev;
- Skupaj 84 GVŽ: 1 kmetija s 24,1 GVŽ, 1 kmetija s 17,2 GVŽ, 1 kmetija z 12,2 GVŽ, 1 kmetija z 10,9 GVŽ, ostale kmetije pod 10 GVŽ.

Univerza v Ljubljani

Grafikon 1: Skupno število GVŽ po posameznih naseljih KS Petrova vas (Vir: Register kmetijskih gospodarstev, MKGP)

6 KLJUČNE TEŽAVE KMETIJSTVA V KS PETROVA VAS

Kmetijstvo na območju KS Petrova vas se srečuje z določenimi težavami, ki so pogojene po eni strani z naravnimi razmerami, po drugi pa tudi z zgodovinskimi ter nenazadnje tudi organizacijskimi razlogi.

Naravne danosti v veliki meri določajo možnosti kmetovanja, po drugi strani pa zanj predstavljajo tudi omejitve. Na območju, ki je že v osnovi omejevano zaradi kraških značilnosti, prevladujejo trajni travniki, kar narekuje usmeritev v živinorejo. Ta je danes razširjena na večini kmetijskih gospodarstev KS Petrova vas, intenzivnost reje na posameznih kmetijskih gospodarstvih pa je precej različna. V večini naselij KS Petrova vas imamo eno ali nekaj kmetijskih gospodarstev z večjim številom GVŽ, torej z intenzivno živinorejo, medtem ko imajo preostala kmetijska gospodarstva živali malo. Naravne danosti omejujejo njihovo rabo kmetijskih zemljišč zaradi plitvih tal in površinske skalovitosti, kar še posebej pride do izraza v sušnih obdobjih. Zgodovinski viri kažejo, da je bilo v preteklosti v kmetijski rabi veliko več zemljišč kot danes.

Oviro učinkovitejšemu kmetovanju predstavlja tudi **razdrobljenost parcel ter razdrobljenost lastništva kmetijskih zemljišč** na območju (slika 7). To onemogoča pridelavo na bolj strnjenih kompleksih zemljišč in s tem povzroča višje stroške pridelave. Verjetno veliko lastnikov kmetijskih zemljišč danes niti več ne kmetuje, pač pa jih oddaja v zakup. Potrebna bi bila **aktivnejša kmetijska zemljiška politika**, ki bi spodbujala združevanje kmetijskih zemljišč z medsebojno menjavo ali celo komasacijskim postopkom, prav tako naj bi spodbujala tudi zakup kmetijskih zemljišč, ki danes mogoče niso v rabi, s tem, da pravico do plačil iz naslova kmetijske politike za te površine koristijo najemniki, spodbujati pa bi bilo potrebno tudi trg s kmetijskimi zemljišči, saj le-ta omogoča profesionalnim kmetijam obstoj, povečevanje njihove posesti in s tem boljšo ekonomičnost kmetovanja.

Univerza v Ljubljani

Slika 7: Velika razdrobljenost parcel in lastništva (Vir: PISO-Črnomelj)

Vse bolj pereč problem, ki je značilen za celotno slovensko kmetijstvo, je **pomanjkanje povezovanja kmetov** tako pri proizvodnji, kot še izraziteje na področju trženja. Problem ima deloma zgodovinske razloge (npr. slabe izkušnje z zadružništvom v času socializma), deloma pa je pogojen tudi z današnjim bolj individualno usmerjenim načinom življenja in proizvodnje ter trženja. Tak način pa ekonomsko ni najbolj učinkovit, saj povzroča višje stroške. Na področju proizvodnje je mogoče koristiti skupna proizvodna sredstva (npr. stroje, skupne obrate za proizvodnjo ali predelavo...), na področju trženja pa bolj izkoriščati možnosti skupnega nastopa na trgu in promocije, oblikovanje blagovne znamke ipd.

Nadalje lahko na območju KS Petrova vas ugotavljamo še nekatere ne dovolj izkoriščene možnosti in potenciale za prihodnji razvoj kmetijstva. Glede na naravne razmere ter razpoložljiva plačila iz naslova kmetijske politike ter povpraševanje s strani potrošnikov, bi lahko bolje izkoristili **možnosti ekološkega kmetovanja oz. ekološke reje živali**. V Sloveniji danes okrog 80 % prodanih količin ekoloških proizvodov uvozimo. Možnosti prodaje tovrstnih proizvodov pa so tudi v lokalnih okoljih (od javnih ustanov do gostincev in trgovskih centrov). Premalo so na kmetijah izkoriščene tudi možnosti predelave lastnih pridelkov, kar bi jim omogočalo večjo dodano vrednost. Je pa v tem primeru potrebno, da kmetije registrirajo **dopolnilno dejavnost**. Predelava bi bila lahko tudi skupinsko organizirana.

Ena ključnih ovir za usmeritev tudi v sadjarsko ali zelenjadarsko proizvodnjo, ki omogočata večji dohodek tudi na manjših kmetijah, je tudi **nezmožnost namakanja kmetijskih zemljišč**. Za bolj učinkovito kmetovanje bi bilo potrebno, za prihodnje vedno bolj nestabilne pogoje zaradi spremenjenih klimatskih razmer, preveriti tudi možnost namakanja.

Univerza v Ljubljani

7 POTENCIALNE PRIHODNJE USMERITVE KMETIJSTVA NA OBMOČJU KS PETROVA VAS

7.1 ŽIVINOREJA

Danes na kmetijah na območju KS Petrova vas prevladuje živinoreja, kar je povezano z naravnimi razmerami ter tradicijo kmetovanja na območju. Glede na velik delež trajnega travinja v strukturi rabe ter izkušnje kmetov priporočamo živinorejo, kot eno od proizvodnih usmeritev, tudi v prihodnje. Na ta način je tudi zemljišča slabše kakovosti oz. na reliefno razgibanih parcelah mogoče ohranjati v kmetijski rabi, sicer bi se slej ko prej zarasla. S pomočjo živali je tudi danes deloma že zaraščena kmetijska zemljišča mogoče očistiti, poleg seveda strojnih posegov. Dobro se v tem primeru obnese drobnica, še posebej koze. Za izboljšanje dohodka kmetij, ki se ukvarjajo z živinorejo bi bila priporočljiva tudi predelava na kmetiji (predelava mleka v mlečne proizvode, predelava mesa ipd.) in s tem večja dodana vrednost. Predelavo bi lahko organizirali tudi po principu skupnega lastništva, kar bi zmanjšalo stroške investicije in predelave. Priporočljiv bi bil tudi skupni pristop pri trženju proizvodov. Predvsem na manjših kmetijah, in v primeru manj intenzivne proizvodnje, bi bilo smiselno razmišljati tudi o ekološkem kmetovanju. Ekološko pridelanih proizvodov, ki praviloma dosegajo višjo ceno od konvencionalno pridelanih, na slovenskem trgu ni dovolj glede na povpraševanje (okrog 80 % prodane količine ekoloških proizvodov je iz uvoza). Tudi plačila iz naslova kmetijske politike za različne ukrepe, ki jih lahko ekološke kmetije izvajajo, lahko prispevajo kar pomemben del dohodka taki kmetiji.

Prednosti usmeritve v živinorejo:

- naravni pogoji (velik delež trajnega travinja v strukturi rabe),
- izkušnje kmetov z rejo živali,
- možnost paše na reliefno razgibanih parcelah, kjer je raba strojev omejena,
- prepoznavnost proizvajalcev in zaupanje med lokalnimi kupci.

Slabosti usmeritve v živinorejo:

- preko 100 % samooskrba v Sloveniji z določenimi živinorejskimi proizvodi (goveje meso, mleko..),
- padanje cen oz. nestabilnost cen živinorejskih proizvodov,
- močna konkurenca iz tujine,
- že precej visoka obtežba živali na ha kmetijskih zemljišč v uporabi na obravnavanem območju.

Priložnosti usmeritve v živinorejo:

- direktna prodaja na kmetiji ali tržnici (npr. prodaja mleka v mlekomatu),
- predelava proizvodov na kmetiji (potrebna registracija dopolnilne dejavnosti),
- možnost oskrbe potrošnikov na območju občine (npr. razni zavodi, šole, domovi starejših občanov...),
- usmeritev v ekološko rejo živali.

Nevarnosti usmeritve v živinorejo:

- močna konkurenca iz uvoza,
- nizke cene proizvodov zaradi zasičenosti trga,
- nižja plačila iz naslova kmetijske politike,
- trgovske verige, ki privabljajo lokalne kupce z nižjimi cenami.

7.2 SADJARSTVO IN VINOGRADNIŠTVO

Območje Bele krajine je za sadjarstvo z vidika klimatskih razmer ugodno, praviloma rastline prehitevajo fenofaze, ki so sicer značilne za osrednjo Slovenijo. To omogoča pridelovanje širokega spektra sadnih rastlin. Problematična so v tem primeru tla, ki so na kraškem območju lahko precej plitva, zato brez namakanja pridelava pogosto ni mogoča. Danes zato na območju najdemo pretežno travniške sadovnjake oz. posamezna sadna drevesa na vrtovih domačij oziroma ob robovih vasi. Z uvedbo namakanja bi bilo mogoče sadjarstvo tudi nekoliko bolj razširiti. Na slovenskem trgu je v normalnih letih sicer dovolj domačih jabolk, ne pa tudi vseh ostalih sadnih vrst. Povpraševanje po jagodičastem sadju in njegove visoke cene kažejo možnost usmeritve tudi v takšno pridelavo (aronija, ameriške ali sibirske borovnice, ribez, maline, robide...), ki jo je danes v Sloveniji še precej malo. Tudi v tem primeru je poleg prodaje svežih plodov lokalnim kupcem priporočljiva predelava in s tem večja dodana vrednost na sami kmetiji, npr. predelava v sokove, marmelade, džeme, žganja, likerje, kise ipd.

Vinogradništvo je na prisojnem pobočju KS Petrova vas tudi tradicionalno prisotno. Po podatkih rabe iz franciscejskega katastra je bilo na začetku 19. stoletja še precej bolj razširjeno kot je danes. Vinogradi so bili takrat tudi na območjih, ki jih danes porašča gozd (npr. nad Miheljo in Petrovo vasjo). Danes na območju KS Petrova vas vinograde najdemo pretežno nad Ručetno vasjo, kar je nekako logično nadaljevanje vinogradniških območij Semiške gore. Vinogradništvo tega območja je danes pretežno namenjeno za lastne potrebe lastnikov ali pa so parcele v lasti vikendašev, se pa obdelava vinogradov danes marsikje že tudi opušča, površine pa se zaraščajo in s tem se gozd spušča vedno nižje proti vasem ob vznožju pobočja. V povezavi s turistično dejavnostjo na območju oz. na kmetijah bi tudi vino lažje tržili, na vinogradniških legah pa bilo mogoče pridelovati tudi sadje in s tem tudi ta zemljišča ohranjati v kmetijski rabi.

Prednosti:

- naravni pogoji (ugodna klima, prisojna pobočja) za sadjarstvo in vinogradništvo,
- tradicija in izkušnje s pridelavo grozdja in vina, deloma tudi sadja.

Slabosti:

- majhne površine in slaba ekonomičnost pridelave,
- presežki vina na trgu,
- ni tradicije intenzivnega sadjarstva,
- potrebna večja vlaganja v obnovo/napravo nasadov,
- strme parcele, ki zahtevajo pretežno ročno obdelavo.

Priložnosti:

- direktna prodaja,
- predelava sadja, grozdja (dopolnilna dejavnost na kmetiji ali manjši skupni obrat),
- povezava s turizmom in prireditvami ter značilno belokranjsko kulinariko in promocija,
- izraba tržnih niš (npr. jagodičasto sadje oz. proizvodi iz njega),
- oddajanje zidanic za bivanje turistov.

Nevarnosti:

- konkurenca na trgu vin,
- visoki stroški pridelave (ročna obdelava), ki jih cena proizvodov ne pokrije,
- cenena vina v trgovskih verigah,
- slabša prepoznavnost belokranjskih vin med potrošniki.

Univerza v Ljubljani

7.3 PRIDELAVA ZELENJAVE

Pridelava zelenjave na območju KS Petrova vas, razen za lastne potrebe, ni posebej razširjena. Tovrstno proizvodnjo bi veljalo spodbujati in zanjo omogočati tudi pogoje. Samooskrba z zelenjavo v Sloveniji je namreč nižja od 40 % (po podatkih SURS v letu 2017 le 38,7 %). Zelenjavo bi bilo možno pridelovati tako na odprtem, kot tudi v zaščiteneh prostorih (plastenjaki, rastlinjaki), seveda ob pogoju, da je omogočeno namakanje. Zelenjavo je mogoče pridelovati tudi hidroponsko (brez zemlje - na hranilnih raztopinah) ali akvaponsko (v sistemih, ki vključujejo tokokrog hranilnih snovi s sočasnim gojenjem rib in zelenjave). V zvezi z namakanjem naj se s poskusnimi vrtinami preveri možnost namakanja iz podtalnice. Če se izkaže, da je podtalna voda celo termalna, pa je to še dodaten argument za usmeritev v zelenjadarstvo in s tem izkoriščanje tega proizvodnega potenciala.

Prednosti:

- nezadostna samooskrba z zelenjavo v Sloveniji,
- možnost oskrbe lokalnih potrošnikov (lokalni javni zavodi, gostinci ipd.),
- pri potrošnikih dajanje prednosti dnevno sveži zelenjavi,
- možnosti boljše izrabe delovne sile na kmetijah ali celo nove zaposlitve.

Slabosti:

- pomanjkanje znanja in izkušenj s področja pridelovanja zelenjave,
- potrebna precejšnja vlaganja v nove stroje, tehnologijo, izgradnjo zaščiteneh prostorov, znanje,
- intenzivna proizvodnja, ki zahteva tudi veliko ročnega dela.

Priložnosti:

- možnost doseganja večjega dohodka na manjši površini zemljišča,
- učinkovita izraba prostora po izkrčitvi gozda na območju Cerja,
- verjetnost možnosti namakanje iz podtalnice,
- pridelava zelenjave v zaščiteneh prostorih izven glavne sezone ter s tem možnost doseganja višjih cen,
- predelava (vlaganje zelenjave v kozarce) in prodaja izven glavne sezone,
- oskrba s svežo zelenjavo lokalnih prebivalcev in ustanov (šole, vrtci, gostilne, domovi za ostarele ipd.),
- direktna prodaja zelenjave na kmetiji ali na tržnici.

Nevarnosti:

- konkurenca trgovskih centrov z zelenjavo slabše kakovosti po nižji ceni,
- nizko povpraševanje na lokalni ravni,
- na prostem škoda zaradi divjadi.

7.4 DOPOLNILNE DEJAVNOSTI NA KMETIJAH

Za boljšo izrabo potencialov kmetije (proizvodnih in človeških) ter doseganje boljšega dohodka na kmetijah priporočamo tudi kakšno dodatno registracijo dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Zakonodaja danes omogoča precej raznolikih dopolnilnih dejavnosti, od predelave pridelkov do storitev. **Dopolnilne dejavnosti omogočajo dodatni prihodek na manjših oz. srednje velikih kmetijah, hkrati pa tudi boljšo izrabo potencialov (fizičnih in človeških).**

8 EKONOMIČNOST POSAMEZNIH KMETIJSKIH PROIZVODNIH USMERITEV - primeri

Za obstoj in poslovno uspešnost kmetij je potrebna ekonomičnost kmetijske proizvodnje. Le-to lahko dosegamo s povečevanjem obsega določene proizvodnje, usmeritvijo v pridelavo/prirejo, ki omogoča večje dohodke na manjšem obsegu, usmeritvijo v ekološki način pridelave/prireje, ki s kombinacijo mogočih ukrepov kmetijske politike omogoča doseganje višjih plačil iz naslova kmetijske politike ali pa kombinacijami teh možnosti. Za orientacijo ekonomičnosti posameznih kmetijskih proizvodnih usmeritev v nadaljevanju podajamo nekaj informativnih primerov izračunov ekonomičnosti.

Primer 1: Ekonomičnost prireje mleka na manjši in večji kmetiji - brez vključenih plačil iz naslova kmetijske politike

	MAJHNA KMETIJA	
Povprečna mlečnost na kravo	4000 kg/leto	
Cena mleka	0,30 €/kg mleka	
	€/100 kg mleka	€ na molznico
Skupni prihodki od prodaje mleka	40,88	1635
Spremenljivi stroški prireje mleka	28,38	1135
POKRITJE	12,5	500
POKRITJE	€ na leto	€ na mesec
Pokritje - 5 krav	2500	208
Pokritje - 10 krav	5000	416
Pokritje - 15 krav	7500	625

	VELIKA KMETIJA	
Povprečna mlečnost na kravo	6500 kg/leto	
Cena mleka	0,30 €/kg mleka	
	€/100 kg mleka	€ na molznico
Skupni prihodki od prodaje mleka	34,34	2232
Spremenljivi stroški prireje mleka	22,34	1452
POKRITJE	12,0	780
POKRITJE	€ na leto	€ na mesec
Pokritje - 25 krav	19500	1625
Pokritje - 50 krav	39000	3250
Pokritje - 100 krav	78000	6500

Pokritje v ekonomskem izračunu pomeni prihodke zmanjšane za spremenljive stroške prireje. Stalni stroški torej še niso odšteti. Če bi želeli izračunati dohodek od tovrstne proizvodnje bi torej morali odšteti še vrednost stalnih stroškov na kmetiji, ki jih lahko predstavlja amortizacija strojev, naprav in zgradb, splošni stroški ter davki in prispevki. V tem je vsaka kmetija nekoliko specifična, zato zgolj za primer podajamo izračun dohodka za povprečne vrednosti stalnih stroškov na kmetiji določene velikosti, ki so povzeti po Katalogu kalkulacij (KGZS, 2011).

Primer izračuna dohodka na majhni kmetiji: 10 krav molznic, 6 do 8 ha kmetijskih zemljišč

Pokritje za 10 krav = 5000,00 EUR/leto

Splošni stroški = 4032,00 EUR/leto

Amortizacija strojev = 2051,00 EUR/leto

Amortizacija hleva = 1575,00 EUR/leto

Stalni stroški skupaj = 7.658,00 EUR/leto

DOHODEK = pokritje - stalni stroški = - 2658,00 EUR/leto

Izračun kaže, da bi taka kmetija ob upoštevanju odkupni ceni mleka (0,30 €/kg mleka) in brez upoštevanja plačil iz naslove kmetijske politike ter ob upoštevanju amortizacije poslovala negativno. Ta ista kmetija pa bi lahko svoje prihodke izboljšala, če bi svoje mleko predelala doma, npr. v sire: če bi letno količino namolženega mleka 48.000 litrov predelala v sir in ga prodala po ceni 8 EUR/kg, bi zanj lahko prejela 38.400 EUR (minus stroški pridelave in predelave, upoštevana ni tudi investicija). Če bi isto količino mleka prodala mlekarni po 0,30 EUR/kg, bi zanj prejela 14.400 EUR (minus stroški pridelave).

Primer izračuna dohodka za večjo kmetijo: 50 krav molznic, 16 do 40 ha kmetijskih zemljišč

Pokritje za 50 krav = 39.000,00 EUR/leto

Splošni stroški = 10942,00 EUR/leto

Amortizacija strojev = 7261,00 EUR/leto

Amortizacija hleva = 7875,00 EUR/leto

Stalni stroški skupaj = 26.078,00 EUR/leto

DOHODEK = pokritje - stalni stroški = 39.000,00 EUR/leto - 26.078,00 EUR/leto = 12.922,00 EUR/leto

V drugem primeru, na večji kmetiji, se stroški proizvodnje mleka pokrijejo. Tudi tu niso bila v izračunu še upoštevana plačila iz naslova kmetijske politike, kar bi skupni prihodek kmetije še povečalo.

Primer 2: Ekonomičnost reje krav dojilj na ekološki kmetiji (vir: Vocovnik, 2017)

Glavne značilnosti konkretne kmetije in njene kapacitete:

- ekološka kmetija leži na območju z omejenimi dejavniki za kmetijstvo (upravičena do OMD plačil),
- 21 ha trajnih travnikov (7,5 ha v lasti, 13,5 v najemu),
- živali na kmetiji: 18 krav dojilj, 3 breje telice, 3 plemenske telice, 21 telet.

PRIHODKI KMETIJE V LETU 2016:

	Št.	Prihodek v €
Prodaja telet do 8 mesecev odkupovalcu ekološko prirjenega mesa	9	8955,79
Prodaja telet do 8 mesecev odkupovalcu konvencionalno prirjenega mesa	5	4033,98
Prodaja pitanih telic odkupovalcu ekološko prirjenega mesa	2	2244,97
Prodaja pitanih telic odkupovalcu konvencionalno prirjenega mesa	4	4218,16
Prodaja plemenskih živali	1	1250,00
	21	20.702,90

STROŠKI KMETIJE V LETU 2016:

Vrsta stroška:	Strošek v €
Rezervni deli	1195,19
Servisi strojev	1955,53
Krmni dodatki za govedo	381,92
Stroški reprodukcije in registracije goveda	587,14
Stroški strokovne literature	80,68
Dokup živali	766,50
Veterinarske storitve	788,20
Elektrika in telekomunikacije	357,42
Nakup strojev	7378,40
Drugi stroški	1934,26
Repromaterial	851,00
Najemnine	1300,00
Strošek plinskega olja D2	2669,05
Zavarovanje (objekti, stroji)	691,09
Domače delo	7000,00
SKUPAJ	27.937,13

PRIDOBLEJENA NEPOSREDNA PLAČILA IZ SKP 2014-2020 V LETU 2016:

Plačilo:	v €	za:
DŽ-govedo	998,58	18,7 GVŽ
EK-trajno travinje	3254,52	20,92 ha
OMD-strma kmetija	2862,56	20,92 ha
Zelena komponenta	2183,75	20,92 ha
Plačilne pravice	3878,78	20,92 ha
SKUPAJ	13.178,19	

REZULTAT POSLOVANJA = PRIHODKI + NEPOSREDNA PLAČILA - STROŠKI = 20.702,90 + 13.178,19 - 27.937,13 = 5.943,96 €

Pri tej kalkulaciji je v stroških upoštevana tudi vrednost domačega dela. V precejšnji meri k pozitivnemu rezultatu poslovanja kmetije prispevajo plačila kmetijske politike - ta predstavljajo 39 % vrednosti prihodkov kmetije, kar kaže, kako pomembno je dobro izkoristiti tudi razpoložljive ukrepe kmetijske politike.

Primer 3: Ekonomičnost pridelave zelenjave na kmetiji (Vir: Vončina, 2014)

Osnovne značilnosti konkretne kmetije, za katero je bil narejen izračun:

- skupna pridelovalna površina 3,5 ha, od tega pokrite površine 1,2 ha;
- dela 4 članska družina: 2 stalno zaposlena na kmetiji, pomoč dveh staršev, občasno najeta delovna sila;
- brez stroškov financiranja (investicije in proizvodnja ne temelji na kreditih).

Prihodki od prodaje pridelkov (€/letno):

Paradižnik	11.000,00
Paprika babura	1.9000,00
Zelena paprika	5.500,00
Kumare	10.000,00
Melone	5.500,00
Solata kristalka	15.000,00
Zelje	9.000,00
Radič rdeč	3.500,00
Bučke zelena	21.000,00
Hokaido buče	1.000,00
SKUPAJ	100.500,00

Povprečni letni stroški (€/letno):

sadike	15.000,00
namakalne cevi, folija	5.000,00
fitofarmaceutvska sredstva	2.000,00
gnojila	3.000,00
gorivo	3.000,00
najeta delovna sila	4.000,00
delo ostali	6.000,00
embalaža	10.000,00
povprečni stroji	15.000,00
strošek rastlinjaka	10.000,00
SKUPAJ	73.000,00

REZULTAT POSLOVANJA = PRIHODKI - STROŠKI = 100.500,00 €/letno - 73.000,00 €/letno = 27.500,00 €/letno

Če to preračunamo na 2 zaposlena ter na 12 mesecev znaša 1145,00 € na zaposlenega/mesec.

Dodatno informacijo o ekonomičnosti posameznih vrst pridelave kažejo tudi pokritja (= prihodki - spremenljivi stroški), ki jih predstavljamo v spodnji preglednici in so povzeta po Katalogu kalkulacij, Skrajšani oblika kalkulacij, prirejenih za prijavo na javni razpis v okviru PRP 2014-2020 za leto 2017.

	Za pridelek na ha po ceni:	Pokritje €/ha:
Pšenica	5 t/ha pri ceni 170 €/t	13,00
Pšenica - ekološka pridelava	3 t/ha pri ceni 350 €/t	68,00
Ajda	1,5 t/ha pri ceni 410 €/t	51,00
Jabolka	3500 dreves na ha, 45 t/ha po ceni 0,23 €/kg	1.656,00
Jagode – na prostem	20 t na ha po 1,8 €/kg	11.674,00
Ameriške borovnice	1900 sadik na ha, prid. 11 t/ha, cena 6 €/kg	40.488,00
Maline	13 t na ha po 3,5 €/kg	14.075,00
Zelje za svežo porabo	45 t/ha pri ceni 0,20 €/kg	9.000,00
Kislo zelje	25 t/ha, veleprodaja po 0,40 €/kg	3.514,00
Česen, zimski	8 t/ha pri ceni 2,5 €/kg	10.723,00
Čebula	6 t/ha pri ceni 5 €/kg	3.859,00
Šparglji		17.582,00
Peka kruha	4500 kg letno; peka 3x/teden po 30kg/peko, 2,2 €/kg	5.207,00
Klanje drobnice	20 zakolov dnevno oz. 2000 letno	16.882,00

Univerza v Ljubljani

9 NOVE POTREBE KMETIJSTVA IN SPREMEMBE V PROSTORU

9.1 MOŽNOST SPREMEMBE RABE ZEMLJIŠČA OBMOČJA CERJE IZ PRETEŽNO GOZDNE RABE NAZAJ V KMETIJSKO RABO

Karta iz franciscejskega katastra kaže, da je bilo območje Cerja leta 1824 pretežno v kmetijski rabi, z gozdom so bila poraščena le manjša območja zaradi izrazito neugodnega terena. Na območju so bile tako obdelovalne površine kot travniki, ki pa so se v zadnjih nekaj manj kot 200-tih letih skoraj povsem zarasle. Razlogi za to so najbrž različni: od možnosti zaposlitev izven kmetijstva, zaradi česar obstoj družin ni bil odvisen le od kmetovanja, do vse večje uporabe strojev, kjer je deloma teren in površinska skalovitost ovirala obdelavo, vse manj je bilo verjetno tudi živali oz. so se te manj pasle (npr. prepoved paše koz), do verjetno tudi nerešenih lastniških razmer, kar je vse vodilo v zaraščanje.

Današnje potrebe kmetijstva ter tudi interes posameznih kmetovalcev z območja, da pridobijo dodatne kmetijske površine, opravičuje ponovno reaktivacijo teh zaraščenih površin ter njihovo povrnitev nazaj v kmetijsko rabo. Razlogov za to je več:

- to so nekoč že bila kmetijska zemljišča,
- v strukturi rabe zemljišč gozd danes pokriva več kot $\frac{3}{4}$ površine območja KS Petrova vas, visoka gozdnatost, ki sega skoraj do roba vasi pa povzroča še dodatne težave v kmetijstvu zaradi divjadi,
- kmetovanje zahteva vedno večje površine za svojo učinkovitost in ekonomičnost,
- v strnjenih naseljih je vedno bolj otežkočen prostorski razvoj kmetij, predvsem kmetij znotraj strnjenih vasi, ki bi želele graditi nove hleve za živino ter strojne lope za moderno kmetijsko mehanizacijo,
- kmetijska reaktivacija območja bi, poleg možnosti reševanja določenih prostorskih zagat posameznih kmetij, omogočala tudi uvajanje pridelovanja zelenjave na prostem ali v zaščiteneh prostorih ali tudi nekaterih drugih kmetijskih kultur, zaradi verjetnosti dostopne podtalnice pa omogočala tudi namakanje, kar bi omogočalo pridelovanje tudi v času suše oz. optimalnejše pogoje za pridelavo kmetijskih rastlin.

Reaktivacija površin z območja Cerja v kmetijske namene najprej zahteva krčenje gozda. Odstranjevanje gozdnega drevja in korenin, pa tudi površinskega kamenja zahteva določene stroške, po drugi strani pa lahko predstavlja lastnikom tudi prihodek od prodanega lesa (lahko hlodi, sekanci za kurjavo ali še bolje predelan les), les se lahko porabi tudi v gradbene namene.

Izvesti bo potrebno določena **agromelioracijska dela** kot so odstranjevanje korenin, odstranjevanje površinskega kamenja, po potrebi delno tudi zemeljska dela za prilagajanje terena. Zaradi daljše odsotnosti kmetovanja na teh tleh bo potrebno rekultiviranje teh sedaj gozdnih tal in sicer gnojenje, apnenje, dodajanje organske snovi in podobno, odvisno pač od rezultatov analize stanja tal, ki jo je prav tako potrebno opraviti.

Zaradi današnje velike **razdrobljenosti parcel in lastništva** bi bilo za racionalnejšo kmetijsko obdelavo potrebno pristopiti k združevanju parcel, lahko po dogovoru med lastniki o medsebojni menjavi in s tem združenjem sosednjih parcel, kjer je to mogoče ali pa tudi preko komasacijskega postopka, ki pa zahteva soglasje velikega števila lastnikov kmetijskih zemljišč. Spodbujati je potrebno tudi zakup kmetijskih zemljišč oziroma možnost prodaje/nakupa kmetijskih zemljišč, kar bo pripomoglo k izboljšanju posestne strukture in racionalizaciji kmetijske proizvodnje aktivnih kmetov.

Za preveritev **možnosti namakanja** iz podtalnice je potrebno opraviti poskusno vrtino in oceniti možnosti namakanja ter kapacitete vode, ki bi jih bilo mogoče v ta namen koristiti. V primeru, da bi bila razpoložljiva voda celo termalna, kar so nekatera predvidevanja, bi jo bilo mogoče zelo koristno uporabiti tudi v zelenjadarski proizvodnji in rastno sezono podaljšati tudi v pred in po glavni sezoni določenega pridelka ter s tem za pridelke dosegati višje izvensezonske cene.

Omenjeni posegi bodo imeli za posledico nekoliko drugačno **krajinsko sliko** od današnje, predvsem bo prostor, ki je sedaj poraščen z gozdom, bistveno bolj odprt. Nova krajinska slika naj seveda vključuje tudi živice ali skupine dreves predvsem na razgibanem terenu oziroma tam, kjer bi želeli zakriti tudi kakšen predviden objekt. Posamezne živice in skupine dreves bodo še vedno omogočale življenjske prostore za rastline in živali.

Na območju bi bilo smiselno dopustiti **možnost gradnje gospodarskih objektov za potrebe kmetij**, ki so danes utesnjene v vaseh in imajo interes po prostorski širitvi svojih kapacitet, predvsem hlevov ter strojnih lop. V primeru preselitve celotne kmetije naj se izjemoma omogoča tudi gradnja stanovanjskega objekta, saj je iz prakse znano, da se sčasoma pojavi potreba po tem, saj hlev oddaljen od stanovanja lastnika povzroča dodatne stroške, ne omogoča nadzora živine, je podvržen krajam ipd. Nikakor pa naj to območje ne postane novo stanovanjsko poselitveno jedro. Dopusčeni gabariti kmetijsko-gospodarskih objektov naj bodo v skladu s sodobnimi zahtevami obsega proizvodnje, v prostor pa umeščeni tako, da ne bodo zakrivali značilnih vedut in bodo pretežno skriti pogledu z regionalne ceste Ručetna vas - Črnomelj. To pravzaprav že po naravi omogoča naravna bariera - strm reliefni dvig iz doline ob cesti proti območju Cerja, ki je bilo z gozdnim drevjem poraščeno že v času izdelave franciscejskega katastra. Predlagamo, da to območje ostane poraščeno z drevjem tudi sedaj.

9.1.1 Hlevi in druga gospodarska poslopja

Današnji hlevi so prilagojeni tehnologiji, ki se pri določeni reji uporablja, praviloma pa so bolj odprti in zračni kot nekdanji, živalim pa nudijo bistveno več možnosti prostega gibanja, praviloma gre za prosto rejo. Po izvedbi so to lahko montažni objekti, ki temeljijo na leseni, kovinski ali armirano betonski konstrukciji. Lahko so tudi še vedno masivno grajeni. Gabariti objektov so odvisni od načrtovanega obsega proizvodnje, ki je danes lahko tudi do 200 živali ali celo več.

Hlev za molznice z ležalnimi boksi :

Oglejte si vizualni ogled hleva - VIDEO : [3D načrt](#)
Funkcijske mere v hlevu za krave molznice

Hlev za mlado pitano govedo :

Vizualni ogled hleva - VIDEO : [3D načrt](#)
Funkcijske mere v hlevu za mlado pitano govedo

Dvoprostorni hlev za krave dojilje s teleti :

Vizualni ogled hleva-VIDEO : [3D načrt](#)
Funkcijske mere v dvoprostornem hlevu

Slika 8: Tipi hlevov prilagojeni kategoriji živali in tehnologiji reje (vir: <http://www.kancler-sistem.com/nacrti-hlevov>)

Univerza v Ljubljani

Objekti naj bodo v prostor umeščeni tako, da bodo čim manj vidni z regionalne ceste oziroma zakriti tudi z drevjem, živicami, dvignjeno zemljinjo ipd. Priporočljiva je raba lesa, izgled pa naj vsaj deloma sledi tudi kakšnim lokalnim značilnostim gradnje. Predvideti je potrebno, da je v primeru gradnje hleva za intenzivno živinorejsko proizvodnjo potrebno dodati še nekatere spremljevalne objekte oz. skladiščne naprave kot so lagune za gnojnico/gnojevko, koritaste silose in podobno. V nadaljevanju predstavljamo primer objekta, ki je bil načrtovan za intenzivno rejo krav molznic in bil kasneje tudi realiziran.

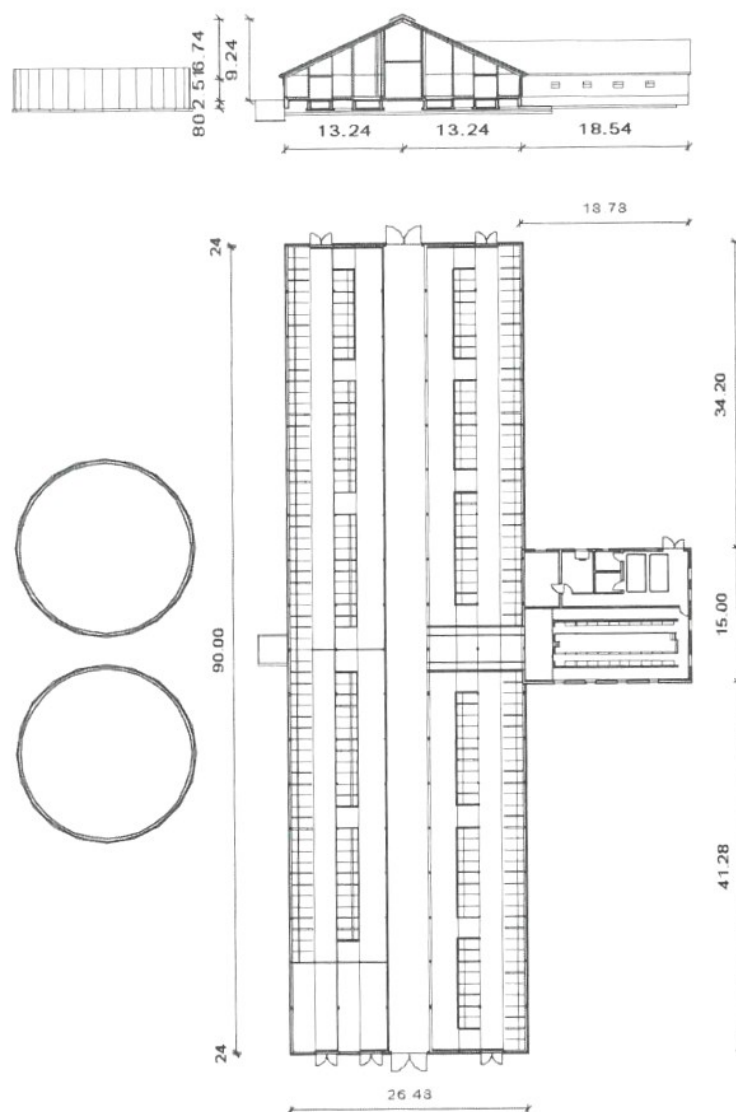
Slika 9: Vizualizacija predvidene gradnje (zgoraj) in realizacija gradnje hleva (spodaj) - primer (vir: Križnar, 2016)

Univerza v Ljubljani

Hlev, ki je predstavljen na sliki 9, je bil načrtovan za 98 krav molznic z molziščem in drugimi potrebami sodobnih hlevov, vključno s pisarno, dimenzije objekta v tem primeru pa so 25 m x 56 m. Kot osnova je bila uporabljena železna konstrukcija. Kmetija je hlev gradiva s pomočjo nepovratnih sredstev pridobljenih na razpisu za sofinanciranje investicij na kmetiji v okviru Programa razvoja podeželja in pridobila okrog 1,2 mio EUR nepovratnih sredstev, kar pomeni, da so celotni stroški investicije znašali (odvisno tudi od uporabljene notranje opreme in uporabe lastnega materiala) nekje med 1,5 in 1,8 mio EUR.

V tujini, kjer so kmetije v povprečju običajno precej večje od slovenskih, so tudi objekti lahko še veliko večji. Predstavljamo še primer dimenzij hleva iz Nemčije, ki je bil načrtovan za 256 stojišč za krave in dimenzioniran v velikosti 26,5 m x 90 m.

Vierreihiger Boxenlaufstall mit 246 Stallplätzen für Milchvieh

KTBL (2004): www.ktbl.de

Slika 10: Nemški primer načrta za hlev za krave za mlečno proizvodnjo (256 stojišč) (vir: www.ktbl.de)

9.1.2 Strojne lope

Zaradi vedno večjega števila dragih strojev na kmetijah in potrebe po njihovem dobrem vzdrževanju in ohranjanju, se pojavlja na kmetijah vedno večja potreba po strojnih lopah oz. pokritih prostorih, kjer je stroje mogoče hraniti. Tudi za gradnjo le-teh je znotraj utesnjenih kmetij v strnjenih vaseh vedno manj možnosti, zaradi njihovih vedno večjih dimenzij pa je z njimi dostop v naselja včasih celo onemogočen (npr. sodobni kombajni za žetev žit ali koruze). Možnost gradnje takšnih objektov bi za zainteresirane kmetije lahko omogočili tudi na ponovno aktiviranih kmetijskih zemljiščih območja Cerja. Tudi v tem primeru gre lahko za pretežno enostavne z lesom grajene objekte, ki naj bodo v prostor umeščeni tako, da bodo čim manj vidni z regionalne ceste oziroma prav tako zakriti z drevesi in grmičevjem. Gabariti naj bodo prilagojeni potrebam sodobne kmetijske mehanizacije. Danes nekateri proizvajalci ponujajo tudi velike šotore ali tunele, ki lahko služijo kot strojne lope ali pa kot skladišče za bale krme ali slame. O njihovi sprejemljivosti v prostoru so mnenja različna.

Slika 11: Primer strojne lope na kmetiji Štrucelj v občini Črnomelj (Vir: <http://kmetijastrucelj.si/>)

9.1.3 Nadstreški, zavetišča oziroma krmišča za pašne živali na pašnikih

V manj ugodnih vremenskih razmerah so tudi pašne živali hvaležne za zavetišča z nadstreški in krmišči, kamor se živali lahko zatečejo na suho pred dežjem, v senco v času velike vročine oziroma v zavetje pred mrazom v zimskem času, če so zunaj preko celega leta. V posameznih obdobjih leta je tudi pašne živali potrebno dokrmeljati, zato je potrebno predvideti tudi možnost gradnje takšnih enostavnih objektov. V tem primeru naj gre res za popolnoma lesene objekte, ki pa naj bodo na zunaj, čeprav enostavno in funkcionalno, tudi ustrezno in všečno oblikovani. Ker so enostavni objekti jih je mogoče, po potrebi ali v primeru, da niso več potrebni, enostavno odstraniti.

Slika 12: Primer zavetišča in krmišča za pašne živali

9.1.4 Rastlinjaki in plastenjaki

Pridelava zelenjave je lahko donosna in zanimiva kmetijska proizvodna usmeritev, tudi za manjše kmetije, saj omogoča večjo donosnost, po drugi strani pa je delovno intenzivna in lahko zaposli razpoložljivo delovno silo. Samooskrba z zelenjavo v Sloveniji je pod 40 % potreb. Tudi lokalne potrebe po zelenjavi, ki je občutljiva na dolge transportne verige, kažejo možnosti na tem področju. Lokalni kmetje so že prepoznali to priložnost in imajo interes na reaktiviranih površinah Cerja pridelovati tudi zelenjavo na odprtem in v zaščiteneh prostorih, ki omogočajo pridelavo tudi izven glavne sezone posamezne vrste zelenjave in s tem koriščenje boljših tržnih pogojev. Predpogoj za uspešno zelenjadarsko proizvodnje je možnost namakanja. Po predvidevanjih domačinov naj bi ta na območju Cerja obstajala iz podtalnice, ki je mogoče celo termalna. To bo potrebno preveriti z ustreznimi vrtinami. V primeru izpolnjenih pogojev naj se na območju Cerja omogoča tudi postavitve rastlinjakov in plastenjakov za potrebe intenzivnega pridelovanja zelenjave v zaščiteneh prostorih. Lokacija le-teh naj omogoča dobro osonečenost, omogoča v bližini na boljših tleh tudi pridelavo na prostem ter dostopnost tudi s tovornimi vozili. Območje rastlinjakov bi bilo potrebno tudi opremiti z osnovno infrastrukturo (voda, elektrika...). Sama izvedba in postavitve rastlinjakov je lahko različna. Lahko gre za posamezne objekte ali skupino objektov, za enostavne objekte, ki jih je mogoče enostavno tudi odstraniti ali pa tudi za steklenjake, ki potrebujejo betonirane temelje. Glede na potrebe in interes pridelovalcev naj se določijo tudi podrobni pogoji postavitve in ureditve objektov in okolice. Na območju Cerja bi glede na kakovost tal ter dostopnost po obstoječi poti območje za pridelavo zelenjave oz. rastlinjake priporočali bližje poljski poti, ki na območje vodi iz regionalne ceste pri Ručetni vasi.

Univerza v Ljubljani

Slika 13: Primer rastlinjakov v prostoru podjetja Paradajz v Prekmurju

Slika 14: Stklenjaki (zgoraj) ali plastenjaki (spodaj) za pridelavo zelenjave v prostoru

10 POVZETEK IN PRIPOROČILA

Občina Črnomelj je po izdelavi Občinskega prostorskega načrta pristopila k podrobnejši analizi prostorskih razmer in potreb ter možnosti razvoja dejavnosti v prostoru na območju KS Petrova vas. V ta namen so bile izdelane tudi te strokovne osnove za razvoj kmetijstva, ki temeljijo na predhodno pripravljenih občinskih (Občinski prostorski načrt, Strokovne osnove za razvoj kmetijstva v okviru izdelave občinskega prostorskega načrta občine Črnomelj iz leta 2015, Strategija razvoja občine Črnomelj 2020-2025, Strategija razvoja turizma v Beli krajini) in nacionalnih strateških dokumentih (Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 - »Zagotovimo si hrano za jutri« za področje kmetijstva in Model prostorskega razvoja Slovenije 2050, ki je podlaga za nastajajočo novo Strategijo prostorskega razvoja Slovenije). Na območju KS Petrova vas je bil opravljen tudi terenski ogled ter izvedena delavnica s kmeti in prebivalci, ugotovitve pa so bile predstavljene na javni predstavitvi vsem zainteresiranim. Pri izdelavi strokovnih osnov smo uporabili kartografsko gradivo iz preteklosti in sedanosti ter različne baze podatkov in nekatere statistične podatke.

Občina Črnomelj ima v OPN opredeljeno, da se površine za razvoj kmetijstva in gozdarstva v občini ohranjajo, na območjih zaraščanja kmetijskih površin pa spodbuja ponovna kmetijska raba tal. Intenzivnost kmetijske obdelave se prilagaja pridelovalnemu potencialu in omejitvenim dejavnikom, ki izhajajo iz naravnih pogojev, ciljev ohranjanja narave, kulturne dediščine, vodnih virov, prepoznavnosti prostora in zdravega bivalnega okolja (14. člen OPN). Intenzivnejša kmetijska proizvodnja naj se izvaja predvsem na ravninskih območjih občine, izven Natura 2000, na drugih območjih pa so v ospredju drugi cilji kot so ohranjanje kulturne krajine, ohranjanje poseljenosti, razvoj turizma, rekreacije in drugih prostočasnih dejavnosti. Zaraščanje kmetijskih zemljišč naj se zaustavlja s spodbujanjem kmetovanja zlasti na območjih vrednejše tradicionalne kulturne krajine, po potrebi pa tudi z uvajanjem agrarnih operacij za izboljšanje možnosti kmetijske rabe tal. Podrobneje o varstvu tal in kmetijskih zemljišč, vključno s posegi, urejanjem in izboljševanjem zemljišč in strukture govori 92. člen OPN.

Karta iz franciscejskega katastra leta 1824 kaže, da je bilo tedaj na območju KS Petrova vas veliko več kmetijskih zemljišč v uporabi. Gozdna meja je bila precej višje kot danes, nad današnjimi naselji, pod pobočjem, pa so bile v primerjavi z današnjimi večje površine vinogradov. Tudi območje Cerja, ki je danes pretežno poraščeno z gozdom, je bilo takrat neporaščeno in se je uporabljalo v kmetijske namene kot njive, na slabših tleh in bolj razgibanem terenu pa kot trajno travinje. Zaradi različnih razlogov (industrializacija, mehanizacija obdelave, zmanjševanje živinoreje, nerešena lastništva, velika razparceliranost ipd.) se je to območje do danes pretežno zaraslo z gozdnim drevjem.

Tla na območju KS Petrova vas so pretežno srednje kakovosti, če upoštevamo njihovo talno število. Na območju najdemo nekaj tipov tal kot so: rjava pokarbonatna tla, ki se pogosto menjajo z rendzinami, distrična rjava tla, izprana tla ter evtrična, globoko oglejena obrečna tla. Matična podlaga ter tip tal, ki je na njej nastal opredelujeta tudi njihovo rabo. V strukturi rab tal danes prevladuje gozd, ki zaseda več kot $\frac{3}{4}$ območja KS Petrova vas, sledi delež trajnega travinja (9 %), delež njiv pa je 8 % vse površine. Pozidana in sorodna zemljišča predstavljajo dobre 3 %, vse ostale kategorije pa dosegajo posamezno manj kot odstotek celotne površine.

Po registru kmetijskih gospodarstev je danes na območju KS Petrova vas skupaj 84 kmetijskih gospodarstev (KMG): v Mihelji vasi 10 KMG, V Petrovi vasi 16 KMG, v Ručetni vasi 18 KMG, v Gornji Paki 4 KMG, V Rožancu 13 KMG in v Lokvah 23 KMG. Na kmetijskih gospodarstvih je skupno 706 glav velike živine (GVŽ), kar z upoštevanjem kmetijskih zemljišč na območju KS Petrova vas pomeni obtežbo 1, 85 GVŽ/ha kmetijskih zemljišč. V posameznih vaseh najdemo eno ali ponekod več kmetij, ki redijo večje število živine, v Petrovi vasi in Rožancu najdemo tudi nekaj kmetij, ki imajo registrirano dopolnilno dejavnost na kmetiji.

Univerza v Ljubljani

Ključne težave, s katerimi se srečuje kmetijstvo na območju KS Petrova vas, so različne. Nekatere izhajajo že iz naravnih pogojev za kmetijsko dejavnost, saj je zaradi kraškega terena na območju velik delež trajnega travinja, ki narekuje usmeritev v živinorejsko proizvodnjo. Dodatno oviro predstavlja razdrobljenost parcel in lastništva, kar bi zahtevalo aktivnejšo kmetijsko zemljiško politiko, pri kateri bi lahko s spodbudami tudi sama Občina Črnomelj igrala pomembno vlogo. Spodbujati je potrebno združevanje obstoječih parcel z medsebojno menjavo med lastniki ali celo komasacijo, spodbujati zakup kmetijskih zemljišč ter tudi trgovanje s kmetijskimi zemljišči in tudi na ta način izboljševati zemljiško strukturo in pogoje kmetovanja. Kmetovanje bi lahko bilo učinkovitejše z več sodelovanja in povezovanja med pridelovalci, tako na področju pridelave/priraje kot trženja. Stanje kmetijstva bi bilo mogoče izboljšati tudi z boljšim izkoriščanjem možnosti in potencialov, tudi z ekološko pridelavo/rejo, usmeritvijo v ekonomsko donosnejše vrste kmetijske proizvodnje (pridelovanje sadja, zelenjave...), več predelave proizvodov direktno na kmetiji in s tem večji dodani vrednosti, večjim izkoriščanjem možnosti lokalne oskrbe s prehranskimi proizvodi ter izboljšanjem tehnologij, npr. uvajanjem namakanja in pridelovanja tudi v zaščiteneh prostorih. Porabo kmetijskih pridelkov in proizvodov je mogoče povečati tudi s povezovanjem z lokalno turistično in gastronomsko ponudbo ter lokalno oskrbo večjih javnih ustanov na območju občine ali neposredni bližini (domovi za starejše občane, šole, vrtci ipd.).

Zaradi naravnih pogojev bo tudi v prihodnje na območju KS Petrova vas pomemba usmeritev v živinorejo, ki je lahko intenzivna ali pa se izvaja po ekoloških načelih. Za izboljšanje dohodka kmetij, ki se ukvarjajo z živinorejo je, ali potreben povečan obseg proizvodnje ali pa ekološka reja in izkoriščanje sredstev iz naslova kmetijske politike ali pa večja dodana vrednost na podlagi predelave proizvodov na kmetiji. Predelava bi se lahko uredila tudi na principu skupnega lastništva in skupnega pristopa k trženju. Glede na sedanjo površino kmetijskih zemljišč na območju KS Petrova vas (brez upoštevanja možnosti, da imajo kmetje v lasti in zakupu tudi zemljišča izven KS Petrova vas) pa veliko možnosti za povečevanje števila živali, zaradi omejitev glede obtežbe živali na hektar kmetijskih zemljišč, ni. Bolj smotrno bi se bilo torej usmeriti v nekatere vrste kmetijske pridelave, ki omogočajo boljše ekonomske rezultate, kot je na primer pridelovanje zelenjave na odprtem ali v zaščiteneh prostorih ali pridelovanje sadja. Predpogoj za tovrstne nove usmeritve pa je ureditev namakanja. Tudi vinogradništvo ima možnosti, predvsem v povezavi s turizmom in gastronomsko ponudbo, mogoče pa bi bilo oddajati tudi zidanice turistom za počitniško bivanje. Zaradi dobre ohranjenosti naravnega okolja bi bilo mogoče bolje izkoriščati tudi možnosti čebelarjenja ter spodbujati večji razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah.

Dodatna kmetijska zemljišča bi bilo mogoče zagotoviti z reaktivacijo nekoč že obstoječih kmetijskih zemljišč na območju Cerja. Te površine danes pretežno porašča gozd, za njihovo spremembo nazaj v kmetijsko rabo pa je izražen velik interes lastnikov oz. aktivnih kmetov na območju. Ta ponovno aktivirana kmetijska zemljišča bi lahko predstavljala prostor za pridelovanje zelenjave na odprtem in v zaščiteneh pogojih, dodatna zemljišča za pridelovanje krme (paša ali košnja), tudi možnost pridelovanja določenih sadnih vrst ter nenazadnje tudi prostor za postavitev kmetijskih gospodarskih objektov, ki danes ne najdejo prostora v utesnjenih vaseh. Kmetje izražajo interes po gradnji hlevov za živali, strojnih lop za mehanizacijo, ki danes zaradi vse večjih dimenzij včasih sploh ne more v vas ter morebiti izjemoma tudi posameznih stanovanjskih objektov, npr. v povezavi s preseljenim hlevom. Dimenzije objektov je potrebno prilagoditi sodobnih zahtevam, v naravo pa jih umestiti tako, da so čim manj izstopajoči oz. zastrti tudi z vegetacijo. Uporabljeni naj bodo čim bolj naravni materiali oz. materiali, ki so se v gradnjah na območju tradicionalno uporabljali, uporabijo naj se tudi kakšni značilni elementi gradnje tega območja.

Reaktiviranje površin za potrebe kmetijstva na območju Cerja ter tudi združevanje zemljišč in možnosti namakanja na območju KS Petrova vas bo predstavljalo precejšnje stroške. Nekaj finančnih sredstev za določene ukrepe bo mogoče pridobiti preko ukrepov in sredstev kmetijske politike, za določene potrebe/ukrepe je mogoče nameniti občinska sredstva za razvoj kmetijstva, posamezni kmetje pa lahko za investicije na kmetijah kandidirajo na razpis namenjen investicijam na kmetijah. Kot skupine proizvajalcev ali pa za skupni nastop na trgu pa organizirani proizvajalci za določene ukrepe lahko kandidirajo tudi skupno.

Univerza v Ljubljani

Priporočamo, da se k razvoju območja KS Petrova vas pristopa celostno, torej razvoj kmetijstva poveže tudi z drugimi dejavnostmi v prostoru ter s pripravo projektov lokalnega razvoja (npr. projekti CLLD-LEADER, Interreg ipd.), ki bodo omogočali boljšo izrabo lokalnih potencialov, hkrati pa izrabo podpornih ukrepov in finančnih spodbud ter različnih razvojnih politik na lokalni, regionalni, nacionalni ali evropski ravni.

VIRI:

OBČINSKI PROSTORSKI NAČRT OBČINE ČRNOMELJ

STRATEGIJA RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ 2018-2025

STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA V BELI KRAJINI

Franciscejski kataster za Kranjsko, KS PETROVA VAS, (signatura SI AS 176/N/NI92). Arhiv RS, 1824.

PISO-ČRNOMELJ. www.geoprostor.net/

Tla Slovenije, 2015. Evropska komisija, Skupni raziskovalni center (JRC).

Prus, T., 2000. Študijsko gradivo za ciklus predavanj. Biotehniška fakulteta, Center za pedologijo in varstvo okolja.

Uradni list SRS 34, 1984.

Baza podatkov Raba tal, MKGP, 2018.

Register kmetijskih gospodarstev, MKGP, 2018.

Katalog kalkulacij. KGZS, 2011.

Katalog kalkulacij, Skrajšana oblika kalkulacij, prirejenih za prijavo na javni razpis v okviru PRP 2014-2020 za leto 2017.

Križnar, Š., 2016. Izgradnja gospodarskega poslopja sofinanciranega s pomočjo evropskih sredstev. Diplomsko naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. (mentor Kryžanowski, A.): 73 str.

Vocovnik, M., 2017. Ekonomičnost reje krav dojilj na srednje veliki ekološki kmetiji - študija primera. Diplomsko delo. Maribor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede.

Vončina, J., 2014. Ekonomičnost zelenjadarske kmetije.

http://www.zelenjava-pikapolonica.si/datoteke/datoteke/Posvet_2014/JureVonina-ekonomnostzelenjadarskekmetije.pdf

Kavčič, S., Jerič, D., 2009. Ekonomski izračuni za pomoč pri prireji mleka. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko.

Faustzahlen für die Landwirtschaft, 13. Auflage. KTBL; 2005.

<http://www.kancler-sistem.com/nacrti-hlevov>

<http://kmetijastrucelj.si/>

